

Erhvervs- og Byggestyrelsen

Miljøvurdering af Program
for Regionalfonden, 2007-
2013

Miljøvurderingsrapport

Januar 2007

Erhvervs- og Byggestyrelsen

Miljøvurdering af Program
for Regionalfonden, 2007-
2013

Miljøvurderingsrapport

Januar 2007

Indholdsfortegnelse

1	Ikke teknisk resumé	2
2	Indledning	8
2.1	Tilgang og metode	8
2.2	Indholdet i miljøvurderingen	9
2.3	Øvrige forhold af betydning for miljøvurderingen	10
3	Programmets indhold	11
3.1	Program for Regionalfonden	11
4	Miljøtilstanden i Danmark	13
4.1	Klima og luftforurening	13
4.2	Vand og vandmiljø	15
4.3	Land og Natur	17
5	Miljøvurdering	21
5.1	Indvirkningerne på miljøet	23
5.2	Overvågning af programmets miljøindvirkninger	28
5.3	Miljøvirkninger af at undlade at gennemføre programmerne	28

Bilagsfortegnelse

Bilag I: Vurdering af kompatibilitet med nationale målsætninger

Bilag II: Vurdering af indvirkning på miljøfaktorer

Bilag III Overvågningsindikatorer

1 Ikke teknisk resumé

Erhvervs- og Byggestyrelsen har udarbejdet udkast til det danske program for den Europæiske Regionalfond, 2007-2013. Programmet er blevet miljøvurderet efter reglerne i lov om Miljøvurdering af planer og programmer, fordi det ikke kan udelukkes at programmet medfører væsentlige virkninger på miljøet.

1.1.1 Miljøvurderingsmetode

Miljøvurderingen er udarbejdet som en to-delt vurdering af programmets mulige virkninger på miljøet.

Programmet er blevet vurderet i forhold til de overordnede danske målsætninger på miljøområdet, såsom begrænsning af udledning af drivhusgasser, nedbringelse af forureningen fra landbruget, reduktion af transportsektorens bidrag til drivhuseffekten, reduktion af tabet af biodiversitet, herunder en forstærket beskyttelse af NATURA 2000 målene.

De nationale målsætninger, der har været inddraget i vurderingen er:

Emne	Målsætninger
Klima	<ul style="list-style-type: none"> • Danmark skal reducere udledning af seks drivhusgasser med 21 procent i perioden 1990 og 2008-12 • Danmark skal halvere udledninger af drivhusgasser i 2030
Biodiversitet	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger, som fremsat i Danmarks Handlingsplan for Biologisk Mangfoldighed og Naturbeskyttelse i Danmark 2004 - 2009.
Sundhed og miljø	<ul style="list-style-type: none"> • Danmark skal i videst mulig omfang beskytte befolkningens sundhed og miljøet mod skadelige miljøfaktorer.
Kemikalier	<ul style="list-style-type: none"> • Anvendelsen af kemikalier skal begrænses og kemikalier som kan have skadelige virkninger på menneskers og dyrs sundhed og på miljøet skal i videst muligt omfang ulovliggøres.
Luft	<ul style="list-style-type: none"> • For at beskytte miljøet som helhed og menneskers sundhed skal koncentrationer af skadelige luftforurenende stoffer undgås, forebygges eller begrænses • Danmark skal bekæmpe forurening, eutrofiering, og ozon ved jordoverfladen • Effektiv implementering af internationale regler om grænseværdier og/eller tærskelværdier for udledning af SO₂, NO_x, VOC og NH₃ i Danmark år 2010 har top prioritet.
Støj	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger, som fremsat i den nationale strategi til begrænsning af støj
Jord	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre imod forurening, som kan true nuværende og kommende vandforsyninger, samt jordforurening i byområder ikke giver anledning til sundhedsproblemer

Programmet er også blevet vurderet i forhold til de mulige påvirkninger af de miljøfaktorer, der normalt anvendes til at beskrive den generelle miljøtilstand, og som i øvrigt kræves inddraget i en miljøvurdering i EU Direktivet om Miljøvurdering af planer og programmer¹. Disse miljøfaktorer er:

- biologisk mangfoldighed
- befolkningen
- menneskers sundhed
- fauna og flora
- jordbund
- vand
- luft
- klimatiske faktorer
- ressourcer og energi
- materielle goder
- landskab
- kulturarv, herunder kirker og deres omgivelser
- arkitektonisk og arkæologisk kulturarv, samt
- det indbyrdes forhold mellem disse faktorer

To af disse miljøfaktorer er i en særlig afgrænsningsrapport blevet vurderet således, at der ikke forventes en væsentlig indvirkning på miljøfaktorerne. Indvirkningen på disse to miljøfaktorer vurderes derfor ikke i denne rapport. De to miljøfaktorer er:

- befolkning
- menneskers sundhed

Alle øvrige miljøfaktorer er del vurderet i rapportens kapitel 5 og dels vurderet i forhold til de i programmet beskrevne indsats i rapportens bilag 2.

Endelig giver miljøvurderingen forslag til hvorledes miljøindvirkningerne kan overvåges i programperioden og i forbindelse med vurderingen af programmets afslutning i 2013. Forslag til overvågningsprogram for miljøpåvirkningerne er beskrevet i rapportens bilag 3.

1.1.2 Beskrivelse af programmet

Programmet bygger på tre indsatsområder:

- Innovation, videnopbygning og videndeling
- Anvendelse af ny teknologi
- Etablering af nye virksomheder

Programmet er en del af rammen for den indsats, der skal gennemføres i de nye regionale vækstfora. De regionale vækstfora skal udvikle konkrete regionale

¹ Direktiv 2001/42/EF om Vurdering af bestemte planer og programmers indvirkninger på miljøet

vækststrategier ud fra de rammer programmet sætter. De regionalfondsfinansierede initiativer skal udvikles indenfor de rammer de regionale erhvervsudviklingsstrategier sætter. Det er tanken at ca. en tredjedel af programmets midler skal anvendes til gavn for de såkaldte yderområder. Programmets indhold er overordnet beskrevet med en række eksempler på muligheder for at opnå støtte fra programmets midler. Eksemplerne er

- Særlig fokus på fremme af energieffektiv teknologi og vedvarende energi,
- Særlig fokus på udvikling af turismeerhvervet.
- Særlig fokus på små og mellemstore virksomheder

Programmet lægger også op til at miljøhensyn skal indtænkes i anvendelsen af midler under programmet, hvilket også kan ses af de ovenfor anførte eksempler. Det kan på den anden side ikke udelukkes at programmet vil give støtte til en række anlægsprojekter, der kan medføre væsentlige virkninger på miljøet.

1.1.3 Miljøtilstanden i Danmark

Den eksisterende miljøtilstand i Danmark er beskrevet af Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) i en rapport om miljøtilstanden i Danmark fra 2005. Beskrivelsen er samtidig en beskrivelse af den miljøtilstand, der vil være hvis programmet ikke vedtages.

Klima. Danmark har forpligtet sig til i gennemsnit over perioden 2008-2012 at have reduceret udledningen af drivhusgasser med 21 % i forhold til niveauet i basisåret 1990/95. Udledningen i basisåret er opgjort til ca. 70 mio. tons. Udledningen var i 2003 ca. 74 mio. tons. Klimamålsætningen er et udledningsniveau på ca. 55 mio. tons. Fremskrivninger af drivhusgasudledningen, som er beregnet på baggrund af den seneste energifremskrivning, har vist, at den danske udledning i 2008-2012 vil være knapt 68 mio. tons. pr. år. Lukning af den såkaldte klimamanko på 13 mio. tons pr. år vil i henhold til regeringens allokationsplan fremlagt i januar 2007 ske både ved stramning af kvoten til de kvoteomfattede virksomheder, yderligere nationale emissionsbegrænsende tiltag.

Luftforurening. Udslippet af svovldioxid, kvælstofoxider og ammoniak bidrager dels til forurening af naturen og dels til eutrofiering, idet nedfald af kvælstofoxider og ammoniak virker som gødning, hvilket for mange naturområder fører til overgødskning. Det samlede udslip af forurende stoffer er faldet med ca. 40 % siden 1990. På europæisk plan er der sket tilsvarende store reduktioner i udslippet af forurende stoffer, som har betydet et fald på ca. 70 % i nedfaldet af svovl i Danmark og det betyder, at forureningsproblemet med svovlsyre stort set er løst.

Vandmiljøet. Vandmiljøet får tilført næringsstoffer og miljøfremmede stoffer fra sprøjtemidler og andre kemikalier fra landbruget, byerne, industrien og den spredte bebyggelse på landet. Det påvirker kvaliteten af drikkevandet fordi forureningen siver ned til grundvandet.

Grundvandets kvalitet påvirkes af nedsivning af nitrat og sprøjtemidler fra landbrugsjord, og forurening med organiske miljøgifte, som kan stamme fra forurenede grunde, eller med metaller, som kan frigives fra jorden, når grundvandsstanden sænkes. Indenfor de seneste 5 år er der fundet sprøjtemidler i 26 % af vandværksboringerne og i 6 % af boringerne var grænseværdien for drikkevand overskredet.

Udledningerne af næringsstoffer til vandmiljøet er faldet meget siden slutningen af 1980'erne, hvor den første vandmiljøplan trådte i kraft. Målsætningen i Vandmiljøplan I var at reducere de samlede udledninger af kvælstof med 50 % og af fosfor med 80 %. Andelen af spildevand, der renses meget effektivt, er nu over 90 % og tilførslen af kvælstof med spildevand er faldet ca. 74 %, medens det tilsvarende tal for fosfor er ca. 86 %.

Fjorde og havområder. Tilførslen af kvælstof og fosfor til fjorde og havområder varierer med nedbøren, idet den er størst i våde år og lavere i tørre. Når man korrigerer for forskelle i nedbør fra år til år er de danske tilførsler af kvælstof og fosfor fra land faldet hhv. ca. 43 % og 81 % fra 1989 til 2003. Tilførslen af kvælstof var i 2003 ca. 48.000 tons og af fosfor ca. 1.600 tons. Den største kilde til tilførslen af kvælstof er udvaskningen fra landbruget, mens landbrug, spildevand og spredt bebyggelse bidrager med nogenlunde lige store mængder fosfor.

Land og natur. Set i et hundredårigt perspektiv er der sket en gennemgribende ændring af arealanvendelsen i Danmark. Det bebyggede areal er blevet udvidet, og vejnettet og det opdyrkede areal er øget. Det sidste er bl.a. sket ved hjælp af landindvindingsprojekter og afvanding og dræning af vådområder. Disse udvidelser er sket på bekostning af naturarealerne.

Danmark er fortsat et landbrugsland, selvom landbrugsarealet er faldet til ca. 65 % af det samlede areal. Natur og skove udgør hver ca. 10 %, og resten optages af byer, af huse i det åbne land og af veje

Naturen. De såkaldte Natura 2000 områder består af EF-habitatområder, EF-fuglebeskyttelsesområder og de såkaldte Ramsar-områder, som er vådområder, der i følge Ramsar-konventionen, skal beskyttes. De dækker tilsammen et areal på 6.638 km², hvoraf ca. 30 % er på land og næsten 70 % i havet.

Den naturlige vegetation i Danmark er blandet løvskov, hvorfor mange af de oprindelige danske vilde dyr og planter er knyttet til løvskoven. Skovene har stor betydning for den biologiske mangfoldighed, hvor mere naturlige driftsformer og et varierende træartsvalg medvirker til at øge mangfoldigheden.

1.1.4 Vurdering af programmets indvirkninger på miljøet

Miljøvurderingen af programmet er særlig fokuseret på programmets aktiviteter der støtter en yderligere udvikling af den alternative energiproduktion. Disse aktiviteter er særlig udviklingen af vindenergi, gennem opstilling af større vindmøller, og udnyttelsen af gylle fra husdyrbrug til biogasfremstilling. Disse to aktiviteter vil sandsynligvis være de to med de mest varige og gennemgående miljøpåvirkninger fra programmet. Miljøvurderingen er ligeledes fokuseret på de mulige anlægsprojekter, som programmets midler kan anvendes til. Miljøpåvirkningen fra disse anlægsprojekter kan være negativ lokalt, særlig et øget ressourceforbrug til bygninger i form af energi, affaldsfrembringelse og udledninger fra evt. transport til og fra anlæg.

Miljøvurderingen af ønsket om at udvikle turismeerhvervet har fokuseret på de muligheder anvendelse af nye teknologier kan have på hidtil ikke-tilgængelig eller svært-tilgængelig natur. De nye teknologier der kan anvendes i turisme-sektoren kan betyde at der kommer flere besøg i uforstyrrede naturområder, fordi det nu bliver nemmere at navigere rundt i naturen. Anvendelsen af nye teknologier kan også betyde at sæsonen udvides. Samlet set kan de nye teknologier betyde at uforstyrrede naturområder i højere grad bliver belastet af et øget antal besøgene.

De overordnede handlemønstre, som programmet lægger op til, vil dog samlet set medføre en væsentlig positiv indvirkning på miljøet, hvis der sammenlignes med en situation hvor programmet ikke bliver vedtaget.

Samtidig skal det understreges at programmets overordnede indvirkning på miljøet vil være positiv, fordi programmet netop kan anvendes til at skabe vækst i miljøvenlige teknologier. Anvendelsen af miljøvenlige teknologier kan på sigt føre til en væsentlig nedsættelse af miljøpåvirkningen fra energiproduktion eller i det mindste en ændring i energiproduktionens belastning af miljøet, idet udviklingen af de miljøvenlige teknologier. i højere grad vil belaste arealanvendelsen og landskabsoplevelsen end luft- og vandmiljøerne.

1.1.5 Overvågning af programmets indvirkninger på miljøet

Miljøvurderingen lægger op til at der med vedtagelsen af programmet iværksættes et løbende overvågningsprogram, som skal sikre at de væsentlige miljøpåvirkninger overvåges og eventuelle projekter ændres/korrigeres hvis det bliver nødvendigt af hensyn til indvirkningen på miljøet. Overvågningsprogrammet er lavet således at det bliver de enkelte projektansøgere, der skal rapportere data nødvendige for at overvåge miljøindvirkningen af det enkelte projekt. Det bliver programmyndigheden - Erhvervs- og Byggestyrelsen - der får ansvaret for det samlede overvågningsprogram.

Der vil i forbindelse med opstilling af det endelige overvågningsprogram blive taget hensyn til EU Kommissionens arbejdsrapport vedr. evaluering og overvågning af de af EU finansierede operationelle programmer.

2 Indledning

I forbindelse med udarbejdelsen af det danske program for Europæiske Regionalfond, 2007-2013 er der gennemført en miljøvurdering af programmet i henhold til lov nr. 316 af 5. maj 2004 om miljøvurdering af planer og programmer².

Miljøvurderingen gennemføres som følge af at det forventes, at programmet kan fastlægge rammerne for fremtidige anlægstilladelser til projekter anført på bilag 3 og 4 til lov om Miljøvurdering. Den nærmere begrundelse for beslutningen om at gennemføre denne miljøvurdering kan findes i den afgrænsningsrapport, der er udarbejdet i januar 2007 og som har været sendt i høring til Miljøministeriet.

Miljøvurderingen af Program for Regionalfonden er gennemført på grundlag af en simpel procedure med følgende trin:

- afgrænsning og fastlæggelse af detaljeringsniveau (som sket i afgrænsningsrapporten)
- gennemførelse af miljøvurderingen
- afrapportering af miljøvurderingen

Denne rapport er afrapporteringen af miljøvurderingen.

Afgrænsning og miljøvurdering er gennemført på grundlag af regler i Lov om miljøvurdering af planer og programmer, med udgangspunkt i den til loven hørende vejledning og baseret på COWI's øvrige erfaringer med at miljøvurdere strategiske programmer.

2.1 Tilgang og metode

Miljøvurderingen af Program for Regionalfonden er gennemført som en to-delt vurdering af indvirkningerne på miljøet. I den overordnede og generelle vurdering af programmets indvirkning på miljøet er det vurderet, hvorvidt programmet kan antages at bidrage til eller væsentligt afvige fra opfyldelsen af nationalt

² Loven indeholder bestemmelser, der gennemfører Europaparlamentets og Rådets direktiv 2001/42/EF af 27. juni 2001 om vurdering af bestemte planer og programmer indvirkning på miljøet

fastsatte målsætninger på miljøområdet. De nationale målsætninger på miljøområdet blev kortlagt i den føromtalt afgrænsningsrapport. I den mere detaljerede vurdering af indvirkninger af programmet på miljøet er det vurderet hvorvidt og, i det omfang det har været muligt, hvorledes programmet indvirker på en række miljøfaktorer. De relevante miljøfaktorer der indgår i denne vurdering blev ligeledes fastlagt i den føromtalt afgrænsningsrapport.

2.2 Indholdet i miljøvurderingen

Ifølge bilag 1 til lov om Miljøvurdering af planer og programmer skal miljørapporten indeholde følgende elementer:

- En skitsering af planens eller programmets indhold, hovedformål og forbindelser med andre relevante planer.
- De relevante aspekter af den nuværende miljøstatus og dens sandsynlige udvikling, hvis planen ikke gennemføres.
- Miljøforholdene i områder, der kan blive væsentligt berørt.
- Ethvert eksisterende miljøproblem, som er relevant for planen eller programmet, herunder navnlig problemer på områder af særlig betydning for miljøet som f.eks. de områder, der er udpeget efter direktiv 79/409/EØF og 92/43/EØF.
- De miljøbeskyttelsesmål, der er fastlagt på internationalt plan, fællesskabsplan eller medlemsstatsplan, og som er relevante for planen eller programmet, og hvordan der under udarbejdelsen af den/det er taget hensyn til disse mål og andre miljøhensyn.
- Den sandsynlige væsentlige indvirkning ¹⁾ på miljøet, herunder på spørgsmål som den biologiske mangfoldighed, befolkningen, menneskers sundhed, fauna, flora, jordbund, vand, luft, klimatiske faktorer, materielle goder, landskab, kulturarv, herunder kirker og deres omgivelser, samt arkitektonisk og arkæologisk arv og det indbyrdes forhold mellem ovenstående faktorer.
- Planlagte foranstaltninger for at undgå, begrænse og så vidt muligt opveje enhver eventuel væsentlig negativ indvirkning på miljøet af planens eller programmets gennemførelse.
- En kort skitsering af grunden til at vælge de alternativer, der har været behandlet, og en beskrivelse af, hvorledes vurderingen er gennemført, herunder eventuelle vanskeligheder (som f.eks. tekniske mangler eller mangel på knowhow), der er opstået under indsamlingen af de krævede oplysninger.
- En beskrivelse af de påtænkte foranstaltninger vedrørende overvågning, jfr. § 9, stk. 2, og § 11.

- Et ikke-teknisk resumé af de oplysninger, der blev givet under ovennævnte punkter.

2.3 Øvrige forhold af betydning for miljøvurderingen

Det relativt rammeprægede og i forhold til en miljøvurdering ret abstrakte niveau og den deraf følgende mangel på konkrete detaljer og præcision for de konkrete støttebehov i *Program for Regionalfonden* giver ikke mulighed for at vurdere de miljømæssige konsekvenser på konkret niveau. De nærmere konsekvenser vil afhænge af, hvorledes mulige projektansøgere søger disse rammer udfyldt, og først på dette niveau bliver det muligt at angive mere præcise miljøkonsekvenser af programmernes udmøntning.

Det forudsættes i den forbindelse at eventuelle væsentlige virkninger på miljøet fra projekter finansieret under Program for regionalfonden vil blive miljøvurderet under den dertil indrettede lovgivning i Planloven og andre lovgivninger..

3 Programmets indhold

Socialfonds- og Regionalfondsprogrammet - er udviklet under Danmarks strategiske referenceramme og sigter på at udvikle konkurrenceevnen og erhvervsudviklingen i de danske regioner³.

Danmarks strategiske referenceramme befinder sig øverst i planhierarkiet og sætter nogle strategiske rammer for den mere detaljerede planlægning. *Program for Regionalfonden* udstikker operationelle rammer for udmøntningen af midler under den Europæiske Regionalfond, herunder rammerne for områder, der kan søges projektmidler under.

3.1 Program for Regionalfonden

Programmet er bygget op omkring tre indsatsområder:

- Innovation, videnopbygning og videndeling
- Anvendelse af ny teknologi
- Etablering af nye virksomheder

Programmet er udarbejdet og i øvrigt gennemgående præget af, at det skal tjene som en ramme for fokuseringen af anvendelsen af Regionalfondsmidlerne gennem de konkrete strategier, der udarbejdes af de regionale vækstfora. Programmet opregner en lang række eksempler på støtteberettigede projekter og initiativer.

Programmets overordnede målsætning er, at det er rettet imod at skabe vækst i hele Danmark gennem fokuseringen på de tre ovennævnte prioriteter. Det er aftalt, at mindst samme andel af strukturfondsmidlerne som i perioden 2000-2006 skal anvendes til gavn for yderområderne (ca. 35 pct.).

De indikative aktiviteter, der er angivet programdokumentet, og som kan være af særlig interesse for miljøvurderingen, er eksemplificeringerne af

³ Program for Socialfonden miljøvurderes ikke, da det er vurderet at programmet ikke nedlægger rammer for fremtidige anlægstilladelser for projekter anført i bilag 3 og 4 i lov om Miljøvurdering.

- Særlig fokus på fremme af energieffektiv teknologi og vedvarende energi,
- Særlig fokus på turismeindustrien.
- Særlig fokus på små og mellemstore virksomheder

Det bemærkes i øvrigt, at de ikke-brofaste øer, det vil sige Læsø, Samsø, Ærø, og Bornholm samt Vestlolland, Langeland og de småøer, som er medlem af Sammenslutningen af Danske Småøer, forventes udpeget som regionale statsstøtteområder, og at der med programmet lægges op til at kunne yde særlig støtte til enkeltvirksomheder i disse områder inden for rammerne af programmet i øvrigt.

I programdokumentet for Regionalfonden nævnes det, at miljøhensynet skal tænkes ind i alle projekter, og at projekter med en gavnlig miljøeffekt skal fremmes. Ved ansøgning skal ansøger angive, om projektet forventes at have positive, neutrale eller negative effekter på miljøet. Det vil desuden være et generelt vilkår i tilsagn om støtte, at gældende miljøregler, herunder fx miljø- og planlovgivning samt reglerne om miljøkonsekvensvurdering, skal overholdes, for at pengene kan komme til udbetaling.

Programdokumentet nævner desuden - bl.a. under hensyn til forordningerne - at der ikke påtænkes afsat særskilte midler til fx biodiversitet (NATURA 2000) eller til risikoforebyggelse i form af fx kystsikring eller oversvømmelsesbekæmpelse i forbindelse med opkomsten af tegn på eventuelle klimaforandringer.

Virkeliggørelsen af anlægsprojekter, således som de bl.a. er oplistet i bilag 3 og 4 til EU-direktivet⁴ om miljøvurdering af visse planer og programmer og ligeledes i bilag 3 og 4 i den modsvarende danske lov om miljøvurdering af planer og programmer⁵, vil derfor være undtagelsen under programmet. De særlige muligheder der gives de regionale statsstøtteområder skal her fremhæves.

På den anden side kan det ikke udelukkes at mulighederne for at støtte nye teknologier til alternativ energi og udvikling af turismeerhvervet, vil blive udmøntet i konkrete anlægsaktiviteter, der er opført på listerne i bilag 3 og 4 til EU-direktivet om miljøvurdering af planer og programmer.

Programmets indsatsområder, fokusering af indsatsområder og projekteksempler er gennemgået i detaljer i bilag 2 til denne rapport.

⁴ Direktiv 2001/42/EF om vurdering af bestemte planers og programmers indvirkning på miljøet

⁵ Lov nr. 316 af 5. maj 2004 om miljøvurdering af planer og programmer

4 Miljøtilstanden i Danmark

En samlet beskrivelse af den aktuelle miljøtilstand i Danmark publiceres med jævne mellemrum af Danmarks Miljø Undersøgelser (DMU). I den senest publicerede rapport om miljøtilstanden i Danmark fra 2005 er følgende uddrag taget. Uddraget stammer fra sammenfatningsrapporten og er særlig koncentreret om redegørelsen for de tre miljøfaktorer luft, vand og jord.

Den nedenfor anførte beskrivelse af miljøtilstanden i Danmark er samtidig en beskrivelse af den miljøtilstand, der kan forventes i Danmark såfremt programmet for Den Europæiske Regionalfond i Danmark ikke vedtages.

4.1 Klima og luftforurening

Indsatsen mod luftforurening i Danmark går mere end 30 år tilbage. Sundhedsrisikoen og skader på naturen er i denne periode blevet reduceret ved at begrænse udslippet af forurenende stoffer som svovldioxid, kvælstofoxider, kulbrinter, bly og partikler. Eksempler er fjernelse af bly fra benzin, overgang til brændsler med lavere svovlindhold og afsvovling af røggas fra kraftværker og industri, en mere effektiv energiudnyttelse og øget vægt på at bruge naturgas og vedvarende energi samt krav til bilernes udstødning bl.a. ved at indføre katalysatorer på biler. Det har dog ikke løst alle problemer med luftforurening. Der er stadig direkte effekter på menneskers sundhed og på naturen, og andre forureningskilder har fået større betydning fx udslippet af partikler fra trafikken og fra brændeovne i private hjem. Hertil kommer drivhuseffekten, som blev erkendt politisk i Danmark omkring 1990.

De menneskeskabte klimaforandringer vil få konsekvenser for næsten alle jordens naturlige økosystemer, for fødevareproduktionen, mængden og fordelingen af ferskvand, menneskers sundhed, og forandringerne vil påvirke grundlaget for den samfundsøkonomiske udvikling i mange lande. Udledningen af drivhusgasser og begrænsningen heraf er direkte eller indirekte koblet til luftforureningen. En reduktion i forbruget af kul, olie og naturgas betyder således også en reduktion i udslippet af luftforurenende stoffer. Scenarieanalyser på europæisk plan har vist, at opfyldelse af EU's klimamålsætning også vil betyde, at der frem mod 2025 kan opnås betydelige forbedringer i luftkvaliteten og dermed mindsket sygelighed.

4.1.1 Udledning af drivhusgasser

Danmark har forpligtet sig til i gennemsnit over perioden 2008-2012 at have reduceret udledningen af drivhusgasser med 21 % i forhold til niveauet i basis-

året 1990/95. Udledningen i basisåret er opgjort til ca. 70 mio. tons. Udledningen var i 2003 ca. 74 mio. tons. Klimamålsætningen er et udledningsniveau på ca. 55 mio. tons. Fremskrivninger af drivhusgasudledningen, som er beregnet på baggrund af den seneste energifremskrivning, har vist, at den danske udledning i 2008-2012 vil være knapt 68 mio. tons. pr. år. Lukning af den såkaldte klimamanko på 13 mio. tons pr. år vil i henhold til regeringens allokeringssplan fremlagt i januar 2007 ske både ved stramning af kvoten til de kvoteomfattede virksomheder, yderligere nationale emissionsbegrænsende tiltag, indregning af CO₂-optag i skove og jorde samt investering i CO₂ reducerende projekter i andre lande. De vigtigste kilder til udledning af drivhusgasser er energiproduktion (63 %), transport (22 %) og landbrug (15 %).

4.1.2 Luftforurening

Udslippet af svovldioxid, kvælstofoxider og ammoniak bidrager dels til forsurening af naturen og dels til eutrofiering, idet nedfald af kvælstofoxider og ammoniak virker som gødning, hvilket for mange naturområder fører til overgødskning. Det samlede udslip af forsurende stoffer er faldet med ca. 40 % siden 1990. På europæisk plan er der sket tilsvarende store reduktioner i udslippet af forsurende stoffer, som har betydet et fald på ca. 70 % i nedfaldet af svovl i Danmark og det betyder, at forsuringen med svovlsyre stort set er løst. Derimod medfører nedfaldet af syre, som stammer fra kvælstofnedfaldet, at tålegrænsen for forsuring er overskredet i mange følsomme naturområder.

Gødningseffekten af kvælstofnedfaldet fra luften har et omfang, så tålegrænsen er overskredet for næsten 70 % af de danske følsomme økosystemer. Kvælstofudslippet og -nedfaldet er samlet set faldet med ca. 20 % siden 1990, faldet er dog langt fra tilstrækkeligt til at beskytte de følsomme økosystemer. Udslip af kvælstofoxider, kulmonoxid, metan og letflygtige kulbrinter har betydning for dannelsen af ozon i den laveste del af atmosfæren, hvor den kan have sundhedsskadelige virkninger, reducere væksten i landbrugsafgrøder og påvirke den naturlige vegetation. Der er fastsat grænseværdier for luftkvaliteten for ozon, som i forhold til den menneskelige sundhed næppe overskrides i Danmark, mens der konstant er overskridelse af de målværdier, som er fastsat for at beskytte vegetationen på langt sigt.

Kvælstofoxiderne har også direkte sundhedseffekter, idet især kvælstofdioxid kan nedsætte lungefunktionen og modstandskraften mod lungeinfektioner, hvilket er et problem for mennesker med luftvejslidelser som astma og kronisk bronkitis. EU har fastsat en grænseværdi for kvælstofdioxid, som skal overholdes fra 2010. Den overskrides på nuværende tidspunkt af og til enkelte steder.

Udslippet af svovldioxid er faldet med 93 % siden 1980 som følge af afgifter, afsvovlingsanlæg på store kraftværker og fald i svovlindholdet i de anvendte olieprodukter. Udslippet af kvælstofoxider er faldet ca. 32 % siden 1985, hvilket især skyldes tekniske forbedringer i anlæg på kraft- og fjernvarmeværker og indførsel af katalysatorer på biler. Udslippet af flygtige kulbrinter er tilsvarende faldet med 35 %, hvilket især skyldes indførsel af katalysatorer på biler og reducerede udslip i forbindelse med brugen af opløsningsmidler. Fra 2002 til 2003 steg udslippet af

svovldioxid, kvælstofoxider og flygtige kulbrinter imidlertid igen pga. stigningen i energiproduktionen. Udslippet af disse stoffer er reguleret af et EU direktiv, som sætter et loft over de danske udslip, som skal være overholdt fra 2010. Danmark overholder allerede nu loftet for svovldioxid, mens der skal ske en yderligere reduktion for kvælstofoxider og flygtige kulbrinter på hhv. ca. 40 og 46 %

4.2 Vand og vandmiljø

Vandmiljøet får tilført næringsstoffer og miljøfremmede stoffer fra sprøjtemidler og andre kemikalier fra landbruget, byerne, industrien og den spredte bebyggelse på landet. Det påvirker kvaliteten af drikkevandet fordi forureningen siver ned til grundvandet. I vandløbene er det især fysiske påvirkninger som udretning og rørlægning, rydning af vandplanterne og dræning af landbrugsjord, som påvirker økosystemerne, mens tilførsel af næringsstoffer øger produktionen af alger i søer, fjorde og havområder og medvirker til forekomsten af iltsvind.

De miljøfremmede stoffer påvirker dyre- og planteliv i vandmiljøet. Amterne fastsætter målsætninger for vandkvalitet og biologisk tilstand for de enkelte vandområder, og vurderer hvert år, om disse mål er opfyldt. Vandmiljøplanerne og senest Miljømålsloven, som er den danske udmøntning af EU's Vandrammedirektiv og Habitatdirektiv, er nogle af de miljøpolitiske initiativer, som er blevet iværksat for at forbedre vandmiljøet.

4.2.1 Vandressourcen

I Danmark bruger vi næsten kun grundvand som drikkevand, vand til industrier og markvanding. Generelt set har vi tilstrækkeligt vand, idet den samlede vandindvinding er mindre end den udnyttelige vandressource, som er den mængde vand vi kan pumpe op samtidigt med, at der tages hensyn til økosystemerne og til at kvaliteten af grundvandet ikke skal forringes pga. for kraftig indvinding. Den udnyttelige vandressource blev revurderet i 2003, og det viste sig, at den var ca. det halve af det man hidtil havde regnet med. Der er imidlertid store geografiske forskelle i vandressourcens størrelse og behovet for vand.

I hovedstadsområdet, på Fyn, Øst- og Vestjylland er vandindvindingen større end den vandressource, der er til rådighed. Den samlede vandindvinding er faldet med ca. 40 % siden 1990, men både vandindvindingen og vandforbruget i husholdningerne har de seneste år været næsten konstante. Effekten af vandafgifter og kampagner for at spare på vandet er nået et niveau, hvor de ikke fører til yderligere fald i forbruget.

Grundvandets kvalitet påvirkes af nedsivning af nitrat og sprøjtemidler fra landbrugsjord, og forurening med organiske miljøgifte, som kan stamme fra forurenede grunde, eller med metaller, som kan frigives fra jorden, når grundvandsstanden sænkes. Indenfor de seneste 5 år er der fundet sprøjtemidler i 26 % af vandværksboringerne og i 6 % af boringerne var grænseværdien for drikkevand overskredet. I ca. 25 % af drikkevandsboringerne er der fundet nitrat, og 1 % havde en koncentration over grænseværdien.

Sprøjtemidler er hovedårsagen til at drikkevandsboringer lukkes. Antallet af boringer, der må lukkes hvert år, er faldet til under det halve siden 1997, hvilket især skyldes, at boringer i de mest problematiske områder allerede er lukket. Ser man på kvaliteten af grundvandet som sådan er fundene af såvel sprøjtemidler som nitrat ca. dobbelt så hyppige som for drikkevandet og andelen af overskridelser af grænseværdien for drikkevand er omkring 15 %, dvs. væsentligt højere end for drikkevandet. Dette grundvand stammer bl.a. fra højtliggende magasiner, hvorfra vandet langsomt siver ned til de lag, som om mange år skal bruges til drikkevand. Man kan endnu ikke se en klar effekt af vandmiljøplanerne på kvaliteten af grundvandet, fordi dette grundvand stadig er dannet før starttidspunktet for vandmiljøplanerne. I landovervågningen, hvor der måles udvaskning, ser man dog i visse områder nedgang i nitratindholdet. En undersøgelse af befolkningens holdninger til rensning af drikkevand contra beskyttelse af grundvandet, så der er tilstrækkeligt rent vand til drikkevand fremover, viste, at der er vilje til at betale for at beskytte grundvandet og at man foretrækker at beskytte grundvandet frem for at rense det.

4.2.2 Vandløb og søer

Udledningerne af næringsstoffer til vandmiljøet er faldet meget siden slutningen af 1980'erne, hvor den første vandmiljøplan trådte i kraft. Målsætningen i Vandmiljøplan I var at reducere de samlede udledninger af kvælstof med 50 % og af fosfor med 80 %. Andelen af spildevand, der renses meget effektivt, er nu over 90 % og tilførslen af kvælstof med spildevand er faldet ca. 74 %, medens det tilsvarende tal for fosfor er ca. 86 %. Vandmiljøplan I's mål for reduktion af fosforudledningen var opfyldt allerede midt i 1990'erne, men det har været mere vanskeligt at nå målet for kvælstof, hvor landbruget er den dominerende kilde. Derfor blev 'Handlingsplan for en bæredygtig udvikling i landbruget' vedtaget i 1991 og Vandmiljøplan II blev igangsat i 1998. Udvaskningen af kvælstof fra landbrugsarealerne er faldet med ca. 48 % fra 1989 til 2003, hvilket betyder at også målsætningen for kvælstof må betragtes som nået.

Tabet af næringsstoffer fra landbrugsarealerne til vandløb og søer var i 2003 ca. 40.000 tons kvælstof og ca. 440 tons fosfor, hvilket er relativt lavt og skyldes lille nedbør i vinterhalvåret. Til sammenligning var tilførslen af kvælstof med spildevand, dambrug og spredt bebyggelse ca. en sjettedel af tilførslen fra landbrugsarealerne, medens tilførslen af fosfor var af samme størrelsesorden som bidraget fra landbruget. Reduktionen i tilførslerne har betydet, at koncentrationen af kvælstof i vandløbene i gennemsnit er faldet med ca. 30 % siden 1989 og for fosfor med ca. 28 %. I vandløb, der hovedsageligt er påvirket af spildevandsudledninger, er faldet i fosforkoncentrationen dog meget større.

Vandløb og søer tilføres sprøjtemidler fra landbruget, gartneri og skovbrug. Der er fastsat grænseværdier for en række pesticider i vandløbene. I 2003 var grænseværdierne overskredet i ca. 10 % af de prøver, hvor der blev fundet pesticider. De miljøfremmede stoffer, som kommer ud i vandløb og søer med spildevand og udledninger fra spredt bebyggelse, er fx hormoner og hormonforstyrrende stoffer, som mistænkes for at have effekter på reproduktionssystemet hos fisk. Miljøstyrelsen har i en ny kortlægning af forekomst og effekter af østrogener i ferskvand fundet, at der næppe forekommer udbredte effekter, men at der i visse tilfælde, hvor spildevandet er dårligt rensset, forekommer østrogener i koncentrationer, som kan give effekter på fisk. Den biologiske kvalitet i vand-

løbene er blevet bedre fra 1999 til 2003. Andelen af vandløb, som er upåvirkede eller svagt påvirkede, er steget og andelen af kraftigt påvirkede er gået tilbage. Opfyldelsen af amternes målsætninger er ligeledes forbedret. I midten af 1990'erne var målene opfyldt i mindre end 40 % af vandløbene, mens de i 2003 var opfyldt i næsten 50 %. Opfyldelse af målsætningerne for søerne er ikke forbedret tilsvarende.

4.2.3 Fjorde og havområder

Tilførslen af kvælstof og fosfor til fjorde og havområder varierer med nedbøren, idet den er størst i våde år og lavere i tørre. Når man korrigerer for forskelle i nedbør fra år til år er de danske tilførsler af kvælstof og fosfor fra land faldet hhv. ca. 43 % og 81 % fra 1989 til 2003. Tilførslen af kvælstof var i 2003 ca. 48.000 tons og af fosfor ca. 1.600 tons. Den største kilde til tilførslen af kvælstof er udvaskningen fra landbruget, mens landbrug, spildevand og spredt bebyggelse bidrager med nogenlunde lige store mængder fosfor. Nedgangen i udledningerne har betydet et fald i koncentrationen af kvælstof og fosfor i havmiljøet, både i fjordene og i de åbne havområder. Derfor er mængden af alger i vandet faldet og vandet er blevet mere klart siden slutningen af 1980'erne. På trods af disse positive tendenser er ilt-forholdene endnu ikke blevet bedre. Den gennemsnitlige koncentration af ilt ved havbunden i de åbne områder i sensommeren falder stadig og iltsvindet i 2002 var det værste nogensinde. I 2003 og 2004 var der også iltsvind, men dog noget mindre. Man skal helt tilbage til 1996/1997, som var år med meget lille nedbør, og dermed lille tilførsel af næringsstoffer, for at finde perioder med begrænset iltsvind i de åbne områder.

Iltsvindet kan føre til fiskedød, og bestanden af bunddyr (muslinger, snegle m.v.) kan tage skade eller blive helt udslettet i de berørte områder. Skaderne på bunddyrene i 2002 berørte et areal på ca. 3.400 km² og mellem 100.000 og 500.000 tons dyr døde.

4.3 Land og Natur

Set i et hundredårigt perspektiv er der sket en gennemgribende ændring af arealanvendelsen i Danmark. Det bebyggede areal er blevet udvidet, og vejnettet og det opdyrkede areal er øget. Det sidste er bl.a. sket ved hjælp af landindvindingsprojekter og afvanding og dræning af vådområder. Disse udvidelser er sket på bekostning af naturarealerne. Den danske strategi for beskyttelsen af naturen og den biologiske mangfoldighed er sammenfattet i 'Handlingsplan for Biologisk mangfoldighed og Naturbeskyttelse for 2004-2009'. Et af hovedpunkterne i den danske indsats for at beskytte naturen er oprettelsen af danske nationalparker.

Et andet væsentligt punkt er beskyttelsen af de såkaldte Natura 2000 områder, hvor Danmark har en forpligtigelse overfor EU til at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus. Danmark skal også sammen med de øvrige EU lande leve op til FN's målsætning om at stoppe tilbagegangen i den biologiske mangfoldighed inden år 2010 – en meget konkret målsætning, som dog mangler at blive tolket og konkretiseret nationalt.

4.3.1 Udnyttelsen af det danske landareal

Danmark er fortsat et landbrugsland, selvom landbrugsarealet er faldet til ca. 65 % af det samlede areal. Natur og skove udgør hver ca. 10 %, og resten optages af byer, af huse i det åbne land og af veje. Intensivering i landbruget og faldet i landbrugsarealet har betydet, at andelen af ekstensivt udnyttede arealer til græs, grøntfoder og vedvarende græs er faldet. Disse arealer har ringe betydning for landbrugsproduktionen, men stor betydning for naturen, idet de udgør en del af de lys-åbne halvkulturarealer. Omkring 45 % af arealet af de beskyttede naturtyper overlapper med disse landbrugsarealer. Tilbagegangen i arealet med lysåbne naturtyper har været ledsaget af en fragmentering og formindskelse af arealerne. Arealet af beskyttede naturtyper på ca. 345.000 ha består i dag således af 90.000 lokaliteter, hvoraf næsten halvdelen er mindre end 1 ha, og ca. 80 % er mindre end 5 ha. De lysåbne naturtyper skal afgræsses eller slås for at forhindre at de gror til. Landbrugslandskabet ændrer også karakter, når antallet af bedrifter falder, og størrelsen af den enkelte bedrift stiger. Landskabet bliver derved mere ensartet, idet marker ofte lægges sammen, når bedrifterne bliver større.

4.3.2 Naturen

De såkaldte Natura 2000 områder består af EF-habitatområder, EF-fuglebeskyttelsesområder og de såkaldte Ramsar-områder, som er vådområder, der i følge Ramsar-konventionen, skal beskyttes. De dækker tilsammen et areal på 6.638 km², hvoraf ca. 30 % er på land og næsten 70 % i havet. Bestemmelserne for at beskytte Natura 2000 områderne vedrører kun arter og naturtyper af europæisk betydning. En stor del af de arter, som Danmark har opført på den nationale rødliste over truede arter, er ikke omfattet – ej heller den ‘almindelige’ natur. Den kan til gengæld være omfattet af den såkaldte paragraf-3 beskyttelse, som beskytter ferske enge, moser, kær, heder, overdrev, strandenge, vandløb og søer.

De lysåbne naturtyper (ferske enge, moser, kær, heder, overdrev, strandenge) udgør 80 % af naturarealet og ca. halvdelen af arealet ligger i Natura 2000 områderne. Truslerne mod disse arealer er især tilgroning og nedfald af kvælstof fra luften, som bl.a. truer næringsfattige naturtyper som højmoser og heder. En stor del af disse følsomme naturtyper udsættes for nedfald af kvælstof i en mængde, som over stiger deres tålegrænse. En analyse af omkostningerne ved at gennemføre tilstrækkelig pleje af paragraf-3 arealerne herunder en naturvenlig drift viste, at det vil koste ca. 500 mio. kr. pr. år. Ca. 63 % af de rødlistede planter hører til i de lysåbne naturtyper.

Der er blevet færre af de sjældne plantearter og flere af de mere almindelige. Antallet af ynglefugle i det åbne land fx vibe, tornsanger og landsvale gik fra 1976 til 2001 tilbage med en fjerdedel, men der er dog sket en stabilisering i deres antal indenfor de seneste 10-15 år. Bestandene af de jagtbare arter i det åbne land er undergået store forandringer inden for de seneste 25 år. Bestanden af hare og agerhøne er gået kraftigt tilbage, mens råvildtet er gået frem. Forklaringen er formentlig, at hare og agerhøne er afhængige af det åbne land, hvor der er sket store forandringer, mens råvildtet er mere mobilt og også udnytter skovene, som er i fremgang.

Den naturlige vegetation i Danmark er blandet løvskov, hvorfor mange af de oprindelige danske vilde dyr og planter er knyttet til løvskoven. Skovene har stor betydning for den biologiske mangfoldighed, hvor mere naturlige driftsformer og et varierende træartsvalg medvirker til at øge mangfoldigheden.

Udviklingen i arealet af den såkaldte naturskov har således stor betydning for arts-mangfoldigheden. Det udgør nu ca. 10 % af skovarealet. Omkring 20 % af de danske habitatområder er skovbevoksede. Et af de seneste initiativer på naturforvaltningsområdet er forslaget om at etablere nationalparker i Danmark. Der har tidligere været en vis tilbageholdenhed bl.a. med den begrundelse, at det kunne føre til at beskyttelse af naturen udenfor nationalparkerne blev nedprioriteret. Efter anbefalinger fra OECD i 1999 og Wilhelm-udvalget i 2001 besluttede Regeringen at igangsætte 7 pilotprojekter, som skulle danne grundlag for en senere beslutning om at etablere nationalparker. Pilotprojekterne er nu gennemført og der er på baggrund af projekterne i starten af 2007 fremsat lovforslag om oprettelse af nationalparker.

4.3.3 Jordmiljøet

Jordforureningsloven, som blev vedtaget i år 2000, fokuserer på den forurening, som udgør en trussel for grundvandet eller en aktuel trussel for sundheden dvs. arealer, hvor der i dag er børneinstitutioner, boliger eller offentlige legepladser. Kortlægning af de forurenede grunde er et centralt element i prioriteringen af indsatsen over for jordforurening. Kortlægningen sker dels ud fra mistanke om forurening baseret på historiske data, og dels på baggrund af konkrete undersøgelser, som kan dokumentere, at der er en forurening. Antallet af kortlagte forurenede grunde stiger fortsat. Der var kortlagt omkring 8.000 forurenede grunde i 2001, et tal der i 2003 var steget til 16.000. Den fremtidige indsats i forhold til jordforurening er skønnet at koste i alt ca. 14 mia. kr. baseret på, at der er i alt ca. 55.000 grunde, hvor der er mistanke om forurening og 31.000 grunde, hvor der faktisk er forurening.

4.3.4 Pesticider

Pesticider anvendes hovedsagelig i landbruget, men også i gartneri og skovbrug og til ukrudtsbekæmpelse i haver og på offentlige arealer, fx langs jernbaner og veje.

Pesticider og deres nedbrydningsprodukter spredes i miljøet ved vinddrift, atmosfærisk transport og gennem udvaskning fra jorden. Pesticider finder man således i søer, vandløb, grundvand og regnvand. Det er potentielt giftige stoffer, som kan påvirke dyre- og plantelivet og via fødevarer og ved transport til grundvand og drikkevand indtages af mennesker. Anvendelsen af pesticider er faldet med 58 % siden starten af 1980'erne. Som et mål for belastningen af miljøet bruger man behandlingshyppigheden, som er det antal gange en mark sprøjtes med et pesticid i den anbefalede dosering. Behandlingshyppigheden var i 2003 ca. 2,04. Den varierer en del fra år til år bl.a. pga. vejrforholdene, som har betydning for behovet for at bruge pesticider. Den er faldet med 18 % siden starten af 1980'erne.

Den seneste pesticidplan (2004-2009) har som målsætning, at behandlingshyppigheden skal reduceres til 1,7 inden 2009. En del af de pesticider, man finder i vandløb og i grundvand, er nu forbudt og anvendes ikke længere, men de er ophobet i jorden og frigives til vandmiljøet med en vis forsinkelse. Amterne

måler i enkelte prøver i vandløb så høje koncentrationer, at det ikke kan skyldes normal anvendelse af stofferne. Der er formentlig tale om spild, afløb fra vaskeladser eller lign. I 2003 var der 37 overskridelser af grænseværdier for pesticider i vandløb ud af i alt 327 fund.

5 Miljøvurdering

Miljøvurderingen er, som omtalt i afsnit 2.1, bl.a. gennemført som en kompatibilitetstest af de foreslåede strategiske fokusområder i programmet i lyset af de nationale miljømålsætninger, der er kortlagt.

De nationale målsætninger der er kortlagt er anført i nedenstående skema.

Emne	Målsætninger
Klima	<ul style="list-style-type: none"> • Danmark skal reducere udledning af seks drivhusgasser med 21 procent i perioden 1990 og 2008-12 • Danmark skal halvere udledninger af drivhusgasser i 2030
Biodiversitet	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger, som fremsat i Danmarks Handlingsplan for Biologisk Mangfoldighed og Naturbeskyttelse i Danmark 2004 - 2009.
Sundhed og miljø	<ul style="list-style-type: none"> • Danmark skal i videst mulig omfang beskytte befolkningens sundhed og miljøet mod skadelige miljøfaktorer.
Kemikalier	<ul style="list-style-type: none"> • Anvendelsen af kemikalier skal begrænses og kemikalier som kan have skadelige virkninger på menneskers og dyrs sundhed og på miljøet skal i videst muligt omfang ulovliggøres.
Luft	<ul style="list-style-type: none"> • For at beskytte miljøet som helhed og menneskers sundhed skal koncentrationer af skadelige luftforurenende stoffer undgås, forebygges eller begrænses • Danmark skal bekæmpe forurening, eutrofiering, og ozon ved jordoverfladen • Effektiv implementering af internationale regler om grænseværdier og/eller tærskelværdier for udledning af SO₂, NO_x, VOC og NH₃ i Danmark år 2010 har top prioritet.
Støj	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger, som fremsat i den nationale strategi til begrænsning af støj
Jord	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre at forurening, som kan true nuværende og kommende vandforsyninger, samt jordforurening i byområder ikke giver anledning til sundhedsproblemer

Der ses ikke at være væsentlige uoverensstemmelser mellem de foreslåede strategiske fokusområder og de kortlagte miljømålsætninger, som kan give anledning til væsentlige virkninger på miljøet. Dette må imidlertid ikke føre til den konklusion at programmerne ikke kan medføre væsentlige indvirkninger på miljøet, idet det er vores vurdering at sådanne miljøindvirkninger kan blive mulige i den senere tilkomne proces, der skal udmønte programmernes strategiske fokusområder i konkrete projekter.

Vurderingen er som udgangspunkt, at udmøntningen af indsatsområderne vil understøtte virkeliggørelsen af de nationale miljømålsætninger. Den konkrete indvirkning vil dog først kunne vurderes, når regionalfondsprogrammet er gennemført.

5.1 Indvirkningerne på miljøet

Det generelle billede af miljøpåvirkningen fra programmet er at den kan medføre væsentlige virkninger på miljøet. De væsentligste miljøpåvirkninger fra programmet udgøres af

- den positive indvirkning programmet kan have ved at ændre eksisterende handlemønstre og praksisser til at blive mindre miljøpåvirkende og/eller ved at anvise nye teknologier til afløsning af eksisterende med en betydelig miljøpåvirkning
- den negative indvirkning programmet kan have ved iværksættelsen af projekter, der dels forudsætter anvendelsen af arealressourcer og endvidere i et vist omfang kan have traditionelle indvirkninger på miljøet i form af udledning af spildevand, anvendelse af vand til vandforsyning, frembringelse af affald, energi til opvarmning og elektricitet, udledning i forbindelse med transportarbejde, etc.

5.1.1 Overordnet billede af de væsentlige virkninger på miljøet af programmet

Det generelle billede er dog at programmets positive indvirkninger på miljøet sandsynligvis mere end opvejer de negative. Særlig er der grund til at fremhæve følgende positive indvirkninger:

- at miljøforhold skal indtænkes i alle faser af programmets implementering, bl.a. gennem anvendelse af en screening-mekanisme i forbindelse med ansøgninger om støtte
- bidraget til at ændre sammensætningen af Danmarks energiforbrug i retning af en øget anvendelse af fornyelige ressourcer
- bidraget til at sikre en øget fokusering på innovation omkring landbrugets udledninger af kvælstoffer og andre stoffer til omgivelserne

For så vidt angår de negative indvirkninger på miljøet er der særlig grund til at fremhæve

- øget arealanvendelse
- opstillingen af flere større vindmøller i vindåbne landskaber
- risikoen for at uforstyrrede og svært tilgængelige landskaber/natur kan påvirkes af et øget besøgstyryk ved anvendelsen af moderne navigationsudstyr

- øget pres på kystzonen, herunder kystnærhedszonen⁶

5.1.2 Påvirkninger af de enkelte miljøfaktorer

For så vidt angår de enkelte miljøfaktorer, der som minimum skal inddrages i miljøvurderingen, gælder følgende

Biologisk mangfoldighed/fauna og flora: Biologisk mangfoldighed/flora og fauna er vurderet under et, da programmet rammepræg ikke tillader en mere detaljeret separat vurdering af enkeltstående lokaliteters indhold af henholdsvis biodiversitet/flora og fauna. Indvirkningerne på biologisk mangfoldighed/flora og fauna omhandler i særlig grad de mulige bygge- og anlægsprojekter, som programmer åbner op for, samt den udvikling af turismeerhvervet, der teknologisk og på anden vis gør det muligt at arrangere ture i hidtil svært-tilgængelige naturområder.

Indvirkningerne på biologisk mangfoldighed/flora og fauna vurderes at være væsentlige i den forstand at indvirkningerne vil ære positive i forbindelse med udnyttelsen af gylle fra husdyrbrug til biogasfremstilling samt negative på de få lokaliteter, hvor især turismen udvikles i særlige naturområder. Ved turismeerhvervets udvikling i forbindelse med naturområder bør det bemærkes, at en væsentlig negativ påvirkning af NATURA 2000-områder i form af bygge- og anlægsprojekter ikke vil kunne opnå støtte fra programmet. For så vidt angår de generelt beskyttede arter anført på bilag IV i Habitatdirektivet (92/43/EF) gælder, at en mindre indvirkning herpå kan finde sted, men det vurderes at en negativ påvirkning heraf vil blive opvejet af udviklingen i udnyttelsen af gylle fra husdyrbrug til biogasfremstilling og den deraf følgende nedbringelse af luftbåren kvælstofdeposition. Luftbåren kvælstofdeposition er ved nedfald i forbindelse med regn en væsentlig bidragsyder til forarmelsen af biodiversiteten.

Befolkning: er i afgrænsningsrapporten vurderet til ikke at blive påvirket væsentligt

Menneskers sundhed: er i afgrænsningsrapporten vurderet til ikke at blive påvirket væsentligt

Jord/grundvand og arealanvendelse: Indvirkninger på jord/grundvand og arealanvendelse omhandler især forbruget af arealer til mulige bygge- og anlægsaktiviteter, som vil kunne finde sted med programstøtte. Det vurderes i den forbindelse at indvirkningerne på jord/grundvand må betragtes som værende trivielle og/eller uvæsentlige såvel i omfang som i karakter. Dette hænger bl.a. sammen med at bygge- og anlægsaktiviteter er underkastet en række særlige krav til såvel lokalisering, som indretning, som langt hen ad vejen sigter på at imødegå og/eller minimere miljøpåvirkninger fra bygge og anlæg i såvel anlægs- som driftsfasen. Dog bør det bemærkes at udnyttelsen af gylle fra husdyrbrug til biogasfremstilling, som programmet lægger op til at støtte i betydeligt omfang, ikke nødvendigvis fører til en lempelse af behovene for at finde udspretningsarealer til den afgassede gylle - efter endt udnyttelse af gasserne.

⁶ Kystnærhedszonen er defineret i Planloven, jf. § 5a, stk. 3

Vand: Indvirkninger på vandmiljøet forventes at være uden væsentlig betydning for det samlede vandmiljø. Det kan dog ikke udelukkes at konkrete projekter støttet under programmet kan have en væsentlig og detekterbar indvirkning på det lokale vandmiljø, særlig i lyset af at programmet lægger op til at 1/3 af programmet midler skal anvendes til gavn for yderområderne.

De på dette stade af programmet mulige sandsynlige væsentlige indvirkninger på vandmiljøet er først og fremmest trivielle vandmiljøpåvirkninger i form af øget udledning af spildevand fra byggeri anlagt for projektstøttemidler. En indirekte positiv indvirkning på vandmiljøet kan være nedbringelsen af luftbåren kvælstofdeposition, som følge af at gylle fra husdyrbrug i højere grad anvendes til biogasfremstilling. Nedbringes den luftbårne kvælstofdeposition vil dette alt andet lige også bidrage til en nedbringelse af belastningen af vandmiljøet.

Det er karakteristisk for indvirkningerne på vandmiljøet at det ikke har været muligt at identificere disse nærmere. De ovenfor anførte indvirkninger på vandmiljøet er præget af enten at være af en generel karakter - nedbringelse af luftbåren kvælstofdeposition kan føre til en lavere belastning af vandmiljøet ved nedfald - eller kan blive konkrete indvirkninger på vandmiljøet i en senere fase af programmets udmøntning i forbindelse med konkrete bygge- og anlægsaktiviteter.

Luft: Indvirkninger på luftmiljøet forventes først og fremmest at være forårsaget af ændringer i udnyttelsen af gylle fra husdyrbrug til biogasfremstilling. En forøget anvendelse af gylle til biogasfremstilling vil have en positiv indvirkning på luftmiljøet på flere måder. For det første vil det helt generelt betyde at den direkte udledning af kvælstoffer til luftmiljøet nedbringes, idet gylle ikke længere i samme omfang som hidtil vil blive udspreddt med fri afdampning til luftmiljøet som følge. For det andet vil det betyde at de luftbårne lugtgener i omgivelserne i et vist omfang vil blive nedbragt.

Det forventes at der på den ene side vil indtræde en forbedring af det lokale luftmiljø for så vidt angår lugtgener. På den anden side er det endnu uklart hvilket omfang og karakter eventuelle lugtgener vil være fra udspreddelsen af den afgassede gylle fra biogasanlæg. Det forventes under alle omstændigheder at lugtgenerne herfra vil være betydeligt mindre end fra gylle, der ikke er afgasset.

Klimatiske faktorer: Indvirkninger på klimatiske faktorer forventes især at være nedbringelsen af direkte CO²-udledninger fra udspreddelse af gylle fra husdyrbrug på harmoniarealer samt den resulterende besparelse af "CO²-udledninger" ved en forøgelse vindenergi-udnyttelsen, som i princippet er CO² fri. Generelt forventes et væsentligt bidrag til nedbringelsen af CO²-udledninger gennem såvel udnyttelsen af gylle til produktion af biogas samt en forøgelse af vindmølle-energi-bidraget til den samlede danske energiproduktion.

Negativ indvirkning på de klimatiske faktorer opstår ved bygge- og anlægsaktiviteter og resulterende transportarbejder i forbindelse med center- og/eller klyngedannelser, som der også lægges op til i programmet. Omfanget af de negative indvirkninger på de klimatiske faktorer kendes ikke på nuværende tidspunkt, da det i sidste ende afhænger af hvor mange bygge- og anlægsaktiviteter

der gennemføres, samt disses lokalisering. Det må dog forventes at den gennemsnitlige CO²-udledning pr. m² (indrettet eller nybygget) er bedre end gennemsnittet for tilsvarende byggerier på grund af nye krav til byggeriets energibelastning.

Materielle goder: Der forventes være væsentlige indvirkninger på lokal kulturarv i forbindelse med udviklingen af turismeerhvervet, idet et øget besøgstal kan skabe grobund for en øget og hurtigere nedslidning af kulturarven. De pågældende kulturminde-mærker og/eller landskaber som mål for udvikling af turismeerhvervet vil skulle finde egnede beskyttelsesforanstaltninger mod en uønsket nedslidning gennem de konkrete støtteprojekters formulering.

Landskab: Der forventes at være væsentlige indvirkninger på landskab fra programmet som følge af programmets støtte til rejsning af flere og større vindmøller, etablering af flere biogasanlæg, samt bygge- og anlægsaktiviteter. Indvirkningerne forventes at være negative i de vindåbne landskaber, hvor der skal opstilles vindmøller. Det er muligt at en del af de negative indvirkninger på landskab kan nedbringes gennem fremtidige arbejder med en mere selektiv vindmølleopstillingspolitik og/eller politik for udformning af vindmøller. Det kan derfor ikke udelukkes at de væsentlige negative indvirkninger fra vindmøller i vindåbne landskaber delvis kan nedbringes gennem fastlæggelsen af nye og koncentrerede opstillingsmønstre og en deraf følgende sanering af eksisterende vindmølleplaceringer.

Etableringen af biogasanlæg forventes at finde sted i det åbne land, eller i randzoner omkring det åbne land. Indvirkningerne på landskab heraf forventes ligeledes at være negativ, om end en del af denne virkning kan nedbringes gennem klare retningslinier for lokalisering af disse anlæg og gennem reguleringen af zonetilladelser. Da det åbne land i sig selv betragtes som en ressource når den i videst muligt omfang er befriet for byggeri, der ikke er nødvendige for landbrug, skovbrug og fiskeri vil industrielle biogasanlæg lokaliseret i landzonen alt andet lige udgøre en væsentlig negativ indvirkning på landskab.

Programmets generelle fokus på at midler i programmet skal anvendes til gavn for yderområderne vil ligeledes have en mulig negativ indvirkning på landskab gennem dette fokus. Yderområderne er generelt de mest affolkede dele af Danmark og det må forventes at en betydelig del af programmets midler vil blive anvendt til bygge- og anlægsaktiviteter i yderområderne. Der kan på nuværende tidspunkt ikke siges noget endeligt om præcis lokalisering, omfang og/eller karakter af denne indvirkning.

Kulturarv, herunder arkitektonisk og arkæologisk kulturarv: Generelt forventes der få væsentlige indvirkninger på kulturarven fra programmet. Programmet lægger ikke op til indsatser, der ud fra en traditionel betragtning kan medføre væsentlige indvirkninger på kulturarven, bortset fra indsatsen for at udvikle turismeerhvervet. Udvikling af turismeerhvervet kombineret med fokus på at gavne yderområderne betyder at den lokale kulturarv i visse tilfælde kan komme under pres fra et øget besøgstal fra de støttede turisme-aktiviteter.

Modsat kan udviklingen af branding af lokale/regionale fødevarer føre til en væsentlig positiv indvirkning på den løbende forvaltning af kulturarven, samt den deraf følgende øgede bevidsthed om de særlige kvaliteter heri.

De indbyrdes forhold mellem disse faktorer: Programmet tilstræber i et vist omfang at omfordele de væsentlige indvirkninger på miljøet, idet især udledninger til luft og væsentlige indvirkninger på klimatiske faktorer vil blive nedbragt, som følge af den øgede betoning af anvendelsen af fornyelige energi-ressourcer i den samlede danske energiproduktion. Omfordelingen af belastningen sker i dette tilfælde på bekostning af de landskabelige og arealmæssige ressourcer, som der må forventes et øget pres på som følge af etablering af vindmøller og biogasanlæg.

Der forventes i øvrigt ikke at ske en væsentlig omfordeling af belastningerne af de enkelte miljøfaktorer som følge af programmets vedtagelse.

Ressourcer og energi:

Programmet tilstræber at støtte tilvejebringelsen af anlæg, der kan forøge andelen af anvendelsen af fornyelige ressourcer i den samlede danske energiproduktion. Dette må betragtes som programmets helt overskyggende væsentlige positive indvirkning på miljøfaktorerne. Da bygge- og anlægsaktiviteter støttet af programmet endvidere vil ske på grundlag af nyligt vedtagne retningslinier for nye byggeriers indretning og miljøbelastning må der forventes en nedbringelse af de danske udledninger af CO² som følge af en øget anvendelse af fornyelige ressourcer i energiproduktionen.

5.1.3 Miljøforhold i berørte områder, hvis programmet gennemføres

Alle landets kommuner og regioner kan blive berørt af programmet. På dette overordnede niveau vurderes det, at indsatsen vil medvirke til at skabe positive indvirkninger på miljøforholdene. Det nærmere omfang af miljøpåvirkningerne vil afhænge af den måde, hvorpå de overordnede rammer udfyldes, og skal vurderes i den forbindelse, fx når der indsendes konkrete projektforslag. I den forbindelse iagttages de særlige muligheder for delvis støtte til anlægs- og driftsinventar, der kan ydes til visse yderområder.

Det er hensigten med programmet, at det skal gennemføres under iagttagelse af en integration af miljø- og bæredygtighedshensyn på alle indsatsområder og med registrering af forventede miljøeffekter på alle projekter.

5.1.4 Hensyn til miljømål

Regionalfondsindsatsen lægger op til at fremme miljøvenlige teknologier, herunder teknologier der er med til at begrænse CO₂-udslippet i tråd med Danmarks forpligtelse under Kyoto-protokollen. Indsatsen lægger også op til at fremme teknologier, der kan mindske forureningen fra landbruget, hvor der i denne forbindelse fokuseres på den intensive husdyrproduktion. Den intensive husdyrproduktion kan have en væsentlig rolle i forhold til Danmarks opfyldelse af EU's vandrammedirektiv og NATURA-2000 målene.

Det fremgår af bilag 1 til denne rapport, at i det omfang programmets indsatsområder og projekt-eksempler måtte have betydning for eksisterende miljømålsætninger, da bidrager de til at disse målsætninger kan virkeliggøres.

5.1.5 Begrundelse for valg af alternativer i lyset af de væsentlige indvirkninger på miljøet

Programmet lægger en operativ ramme for konkrete indsatser. Programmet henlægger imidlertid kompetencen til prioritering og indstilling af konkrete projekter til de regionale vækstfora., jfr. også Lov om Erhvervsfremme. Tilsvarende vil indstillingen af projekter i lyset af indvirkninger på miljø i første led ligge i de regionale vækstforas behandling. Det har for nærværende ikke været muligt at vurdere konkretiserede indsatser, der forventes at have mulige negative miljøpåvirkninger, og følgelig har det ikke været muligt at vælge mellem forskellige alternativer.

5.2 Overvågning af programmets miljøindvirkninger

Overvågning af programmet vil ske på to niveauer. Dels vil der ske en løbende overvågning på projektansøgningstidspunktet gennem registrering af forventede miljøeffekter på projekterne. Derudover etableres i henhold til artikel 63 i Rådets forordninger et overvågningsudvalg, hvor partnerskabet er præsenteret. Overvågningsudvalget nedsættes af Økonomi- og Erhvervsministeren, og det er hensigten at dette overvågningsudvalg følger og bistår ved gennemførelsen af programmet.

Overvågningsudvalget konstitueres efter drøftelse med de berørte regioner med repræsentanter fra:

- Erhvervs- og Byggestyrelsen
- Andre involverede ministerier
- Regionale og kommunale parter
- Relevante interesseorganisationer
- Arbejdsmarkedets parter

I bilag 3 til denne rapport er der foreslået konkrete overvågningsindikatorer knyttet til de enkelte væsentlige miljøpåvirkninger.

5.3 Miljøvirkninger af at undlade at gennemføre programmerne

Indsatsen under regionalfondsprogrammet har primært til formål at fremme forhold som har med *innovation, iværksætteri og anvendelse af ny teknologi (særligt IKT)* at gøre. Indsatsen er dermed først og fremmest rettet mod arbejdsprocesser og erhvervmiljø, som ikke i sig selv har nogen signifikant påvirkning på miljøet.

Regionalfondsindsatsen skal bidrage til at udmønte de regionale erhvervsudviklingsstrategier. Både de regionale erhvervsudviklingsstrategier og regionalfondsindsatsen er i tråd med lov om erhvervsfremme, som udtrykker den nationale danske erhvervs politik. Hvis regionalfondsindsatsen ikke gennemføres, vil erhvervsudviklingsstrategierne derfor køre videre i den af loven angivne retning.

Det står imidlertid klart at programmet rummer muligheder for at bidrage positivt til opfyldelsen af en del af de nationale miljømålsætninger, jf. tabellerne i bilag 1. Med henblik på at styrke dette potentiale er der foreslået retningslinier for miljøvurdering af projektansøgninger. Samtidig må det stå klart at programmet endnu er så overordnet i dets formulering, at disse positive potentialer kan udeblive, såfremt der ikke udfoldes en integration af miljøhensynene i nedstrøms-procedurene for støtte af ansøgninger.

De positive potentialer for at bidrage til opfyldelsen af de nationale miljømålsætninger vil på tilsvarende vis forsvinde såfremt programmet ikke vedtages.

Bilag I: Vurdering af kompatibilitet med nationale målsætninger

Vurdering af relevansen og kompatibiliteten af de foreslåede programstrategier med nationale miljømålsætninger.

Foreslået strategi i programmet	Relevant miljømålsætning	Kommentar	Vurdering af kompatibilitet
Styrket samspil mellem virksomheder og viden- og uddannelsesinstitutioner	Indirekte relation til nationale miljømålsætninger	kan styrke integrationen af miljøhensyn	✓
Forbedret innovationskraft i danske virksomheder	Indirekte relation til nationale miljømålsætninger	kan fremme mindre miljøbelastende teknologier	✓
forbedrede klyngerelationer	Ingen direkte relation til nationale miljømålsætninger		✓
Offensiv udnyttelse af globaliseringen til at skabe nye specialiserede job	Ingen direkte relation til nationale miljømålsætninger		✓
Forbedret rådgivning til iværksættere med henblik på bl.a. flere kvindelige iværksættere og flere vækstiværksættere	Ingen direkte relation til nationale miljømålsætninger		✓
Forbedrede teknologi-kompetencer i arbejdsstyrken med henblik på bl.a. forbedret IKT-integration/ anvendelse i SMVer	Ingen direkte relation til nationale miljømålsætninger	kan fremme mindre miljøbelastende teknologier	✓

Bilag II: Vurdering af indvirkning på miljøfaktorer

I nedenstående skema er de sandsynlige væsentlige miljøpåvirkninger er vurderet og opsummeret ved at score hver enkelt miljøpåvirkning som foreslået i en matrix. i f. t. den eksisterende situation. Scoringen vil blive foretaget ud fra nedenstående forklaring:

- + = Positiv påvirkning
- 0 = Neutral påvirkning
- = Negativ påvirkning
- ? = Usikker miljøpåvirkning
- () = Supplerende miljøpåvirkning

Indsatsområde 1: Innovation, videndeling og videnopbygning

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Formål:						
Vækstkilde 1.1 regional innovationskapacitet						
Eksempler på projekter:						
Forsknings- og udviklingsprojekter inden for forskellige teknologiområder, herunder f.eks. oprettelse og drift af netværk, køb af udstyr eller opførelse/indretning af bygninger.	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Arealanvendelse Vand Jord Landskab Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet, flora og fauna	Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af evt. byggeri, faciliteter og infrastruktur. Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen Landskabelig indvirkning af evt. byggeri/infrastruktur/ faciliteter Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik. Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder.	Omfang af beslaglæggelse af arealressourcer Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder	- - (-)0 - 0 0	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vandkvalitet Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3) Jord Ingen Landskab Antallet af landzonetil-ladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km)

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						<p>Antallet af besøgende (i egen bil)</p> <p>Mængden af CO2 udledt fra biler</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>
Udarbejdelse af teknologi-prognoser og internationale sammenligninger af innovationspolitikker	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering
Kampagner rettet mod SMV'er, f.eks. for at profilere brugerdriven innovation eller afknopning eller bruge succesfulde innovative virksomheder som rollemodeller	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
	ter)					

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Etablering af startfaciliteter, der understøtter SMV'ers forsknings- og udviklingskapacitet	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	<p>Arealanvendelse</p> <p>Landskab</p> <p>Vand</p> <p>Jord</p> <p>Transport, adgang og mobilitet</p> <p>Biodiversitet, flora og fauna</p>	<p>Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur</p> <p>Landskabelig indvirkning fra byggeri/infrastruktur/faciliteter</p> <p>Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af etablering af startfaciliteter - både i anlægs- og driftsfasen</p> <p>Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik.</p> <p>Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder</p>	<p>Omfang af beslaglæggelse af arealressourcer</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre</p> <p>Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur</p> <p>Antal trafik km før/efter på referencevejnet</p> <p>Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt</p> <p>Forstyrrelse af arter og levesteder</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p>	<p>Arealanvendelse</p> <p>Arealer bebygget/inddraget (m2)</p> <p>Vandkvalitet</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)</p> <p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetil-ladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Transport m.m.</p> <p>Længden af vejarealer etableret (km)</p> <p>Antallet af besøgende (i egen bil)</p> <p>Mængden af CO2 udledt fra biler</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Vækstkilde 1.2 samspil om innovation						
Eksempler på projekter:						
Fremme af især SMV'ers samarbejde om innovation, forskning og udvikling, både inden for brancher og på tværs af brancher, f.eks. gennem tilskud til projektrelaterede lønudgifter, køb af udstyr og omkostninger relateret til samarbejdet	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Arealanvendelse Landskab Vand Jord Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet, flora og fauna	Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur Landskabelig indvirkning fra byggeri/infrastruktur/faciliteter Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik. Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder	Omfang af beslaglæggelse af arealressourcer Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder	- 0 0 0 0 0	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vandkvalitet Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3) Jord Ingen Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Styrkelse af det offentligt-private samarbejde om udvikling af nye teknologier, f.eks. gennem tilskud til projektrelaterede lønudgifter, køb af udstyr og omkostninger relateret til samarbejdet	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Arealanvendelse Landskab Vand Jord Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet, flora og fauna	Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur Landskabelig indvirkning fra byggeri/infrastruktur/faciliteter Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik. Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 område	Omfang af beslaglæggelse af arealressourcer Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder	- 0 0 0 0 0	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vandkvalitet Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3) Jord Ingen Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						<p>Transport m.m.</p> <p>Længden af vejarealer etableret (km)</p> <p>Antallet af besøgende (i egen bil)</p> <p>Mængden af CO2 udledt fra biler</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>
Fremme af især SMV'ers netværk med viden- og uddannelsesinstitutioner, f.eks. med henblik på nedbrydning af kulturbarrierer mellem faglærte virksomhedsejere og videnarbejdere/højere læreanstalter, f.eks. gennem tilskud til projektrelaterede lønudgifter og drift af netværk	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering
Fremme af netværk med henblik på innovation mellem virksomheder i hele værdikæden, herunder	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
udenlandske virksomheder, f.eks. gennem tilskud til drift af netværk	ter)				ring	
Etablering af kompetencecentre, der styrker den regionale innovationskapacitet inden for bestemte brancher eller teknologier	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	<p>Arealanvendelse</p> <p>Landskab</p> <p>Vand</p> <p>Jord</p> <p>Transport, adgang og mobilitet</p> <p>Biodiversitet, flora og fauna.</p>	<p>Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur</p> <p>Landskabelig indvirkning af byggeri/infrastruktur/faciliteter</p> <p>Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen</p> <p>Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik</p> <p>Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder.</p>	<p>Omfang af beslaglæggelse af arealressourcer</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre</p> <p>Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur</p> <p>Antal trafik km før/efter på referencevejnet</p> <p>Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt</p> <p>Forstyrrelse af arter og levesteder</p>	- 0 0 - 0 -	<p>Arealanvendelse</p> <p>Arealer bebygget/inddraget (m2)</p> <p>Vand</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)</p> <p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetil-ladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Transport m.m.</p> <p>Længden af vejarealer etableret (km)</p> <p>Antallet af besøgende (i egen bil)</p> <p>Mængden af CO2 udledt fra biler</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt /</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Etablering af infrastruktur der vedrører fælles service- og tjenesteydelser, f.eks. biblioteker og andre informationscentre, som medvirker til at forbedre virksomhedernes konkurrencedygtighed, omstillingsevne og evnen til at indgå i samarbejder	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Arealanvendelse Landskab Vand Jord Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet, flora og fauna.	Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur Landskabelig indvirkning af byggeri/infrastruktur/faciliteter Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder.	Omfang af beslaglæggelse af arealressourcer Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder	- 0 0 - 0 -	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m ²) Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m ³) Jord Ingen Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO ₂ ud-

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						<p>ledt fra biler</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>
Etablering af innovative måder at organisere den offentlige sektors tjenesteydelser til erhvervslivet på, f.eks. gennem nye samarbejdsformer på tværs af kommuner og ved oprettelse af selvejende institutioner	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter, samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	<p>Arealanvendelse</p> <p>Landskab</p> <p>Vand</p> <p>Jord</p> <p>Transport, adgang og mobilitet</p> <p>Biodiversitet, flora og fauna.</p>	<p>Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur</p> <p>Landskabelig indvirkning af byggeri/infrastruktur/faciliteter</p> <p>Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen</p> <p>Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik</p> <p>Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder.</p>	<p>Omfang af beslaglæggelse af arealressourcer</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre</p> <p>Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur</p> <p>Antal trafik km før/efter på referencevejnet</p> <p>Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt</p> <p>Forstyrrelse af arter og levesteder</p>	<p>-</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>-</p> <p>0</p> <p>-</p>	<p>Arealanvendelse</p> <p>Arealer bebygget/inddraget (m2)</p> <p>Vand</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)</p> <p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Transport m.m.</p> <p>Længden af vejarealer</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Fremme af samarbejde om innovation mellem virksomheder og kulturelle institutioner	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering
Vækstkilde 1.3 Klynge- relationer						
Eksempler på projekter:						
Fremme af især SMV'ers netværk og klyngedannelse	Projekt design (Investeringstype: infrastruktur, herunder)	Arealanvendelse Landskab	Omfanget af areal anvendt til SMV'ers klyngedannelse og deraf afledt opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur	Omfang af beslaglæggelse af arealer Ressourceforbrug	- -	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2)

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
	der udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	<p>Jord</p> <p>Vand</p> <p>Transport, adgang og mobilitet</p> <p>Biodiversitet, flora og fauna</p>	<p>Landskabelig indvirkning af byggeri/infrastruktur/faciliteter</p> <p>Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen samt omfanget af, den fysiske koncentrationen af mange SMVer på ét sted og den deraf affødt øget frembringelse af affald og spildevand,</p> <p>Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik</p> <p>- behov for udbygget infrastruktur og faciliteter der kan påvirke lokaliteten.</p> <p>Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder.</p>	<p>Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur</p> <p>Antal trafik km før/efter på referencevejnet</p> <p>Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt</p> <p>Forstyrrelse af arter og levesteder</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>0</p> <p>-</p>	<p>Vandkvalitet</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)</p> <p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetil-ladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Transport m.m.</p> <p>Længden af vejarealer etableret (km)</p> <p>Antallet af besøgende (i egen bil)</p> <p>Mængden af CO2 udledt fra biler</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte områderne
Fremme af især SMV'ers underleverandørnetværk	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering
Analysér af mulighederne for at skabe klynger eller fremme væksten af klynger, herunder inden for etniske enklaver eller mellem etniske og danske virksomheder	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Arealanvendelse Landskab Jord Vand Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet, flora og fauna	Omfanget af areal anvendt til SMV'ers klyngedannelse og deraf afledt opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur Landskabelig indvirkning af byggeri/infrastruktur/faciliteter Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen samt omfanget af, den fysiske koncentrationen af mange SMV'er på ét sted og den deraf affødte mer generering af affald og spildevand, Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik - behov for udbygget infrastruktur og faciliteter der kan påvirke lokaliteten. Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder.	Omfang af beslaglæggelse Ressourceforbrug Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder	- - - - 0 -	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m ²) Vandkvalitet Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m ³) Jord Ingen Landskab Antallet af landzonetil-ladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km)

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						<p>Antallet af besøgende (i egen bil)</p> <p>Mængden af CO2 udledt fra biler</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>
Eksempler på projekter, der tilgodeser tværgående hensyn						
Samarbejde mellem virksomheder i yderområderne og viden- og uddannelsesinstitutioner om innovation, forskning og udvikling	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering
Formidling af ny viden fra videninstitutioner til virksomheder i yderområderne	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning.	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)					
Ansættelse af personer hos teknologiske serviceinstitutter der – via lokale erhvervsserviceenheder - skal være opsøgende (bindeled) til virksomheder i yderområder	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering
Lokale innovationsklubber på praksisnære uddannelsesinstitutioner, som også findes i yderområderne	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering
Øget anvendelse af ny teknologi i turismebranchen, f.eks. GPS-/Galileosystemer til guiding	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Biodiversitet, flora og fauna Kulturarv Landskab	Omfanget af nedslidning af naturområder - herunder særligt Natura 2000 områder - landskab og kulturarv, som følge af et evt. øget besøgstryk som følge af øget tilgængelighed til områder, der ellers ikke ville have været tilgængelige.	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv Antallet af skilte	- - - -	Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
				Data om nedslidte lokaliteter	-	beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne Kulturarv Rapporter om øget nedslidning af kulturmindestmærker
Innovative kampagner til profilering af naturværdier, herunder især natur af fællesskabsbetydning, med henblik på udvikling af bæredygtig turisme	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Biodiversitet, flora og fauna Kulturarv Landskab	Omfanget af nedslidning af naturområder - herunder særligt Natura 2000 områder - landskab og kulturarv, som følge af et evt. øget besøgstryk som følge af øget tilgængelighed til områder, der ellers ikke ville have været tilgængelige	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv Antallet af skilte Data om nedslidte lokaliteter	- - - - -	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv Antallet af skilte Data om nedslidte lokaliteter
Udvikling - f.eks. i et samspil mellem turisterhvervet og andre sektorer - af nye oplevelseskoncepter og – produkter	(Investeringsstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer, samt rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Biodiversitet, flora og fauna Kulturarv Landskab Transport, adgang og mobilitet	Omfanget af nedslidning af naturområder - herunder særligt Natura 2000 områder - landskab og kulturarv, som følge af et evt. øget besøgstryk som følge af øget tilgængelighed til områder, der ellers ikke ville have været tilgængelige. Omfanget hvormed nye oplevelseskoncepter og produkter medfører behov for opførelse af bygninger, infrastruktur og faciliteter, samt lokaliseringen heraf. Omfanget af øget behov for adgang og	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv Antallet af skilte	- - - -	Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
			mobilitet og deraf afledt trafik	Data om nedslidte lokaliteter Ændringer i vand- og jordkvalitets-parametre Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet	- 0 (-) (-)	Kulturarv Rapporter om øget nedslidning af kulturmindestmærker Landskab Rapporter om øget nedslidning af hidtil utilgængelig natur/landskab Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler
Etablering af faciliteter for oplevelse af naturværdier som led i udvikling af lokalområdernes turisme, herunder især natur af fællesskabsbetydning, under hensyntagen til adgangsforhold for handicappede.	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Biodiversitet, flora og fauna Kulturarv Landskab Transport, adgang og mobilitet	Omfanget, karakteren og lokaliseringen af faciliteter, der etableres i naturfølsomme områder og faciliteternes indvirkning på naturområder - herunder særlig Natura 2000 områder - landskab og kulturarv.. Omfanget af nedslidning af naturområder - herunder særligt Natura 2000 områder - landskab og kulturarv, som følge af et evt. øget besøgstryk som følge af etablering af faciliteterne og et deraf øget behov for infrastruktur.	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv Antallet af skilte Data om nedslidte lokaliteter Ændring af landskabsbillede som følge af	0 - - - - -	Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne Landskab Rapporter om øget nedslidning af hidtil

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
				nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet	(-)	utilgængelig natur/landskab Antal skilte opsat i naturen Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler
Profilering af fødevarers historie i turismøjemed, f.eks. fisk eller andre fødevarer, hvor yderområdet kan "brandes" på en bæredygtig måde, med henblik på at forbedre afsætningsmulighederne for en bred kreds af SMV'er	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Kulturarv Biodiversitet Transport, adgang og mobilitet Arealanvendelse	Omfanget af øget turisme og deraf følgende nedslidning af naturområder - herunder særligt Natura 2000 områder - landskab og kulturarv.. Omfanget af profileringen fører til øget værn om den danske kulturarv Omfanget af en evt. opnåelse af bedre afsætningsmuligheder fører til øget efterspørgsel efter og produktion af fisk og andre fødevarer og hvorvidt denne mer-produktion imødekommes på bæredygtig vis. Omfanget af bedre afsætningsmuligheder fører til opførelse af ny infrastruktur og øget behov for transport.	Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet	+ 0 (-) (-)	Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne Antal ture i ikke tilgængelig natur baseret på GPS
Profilering af mangfoldigheden (kulinarisk, kulturelt etc.) som brand, f.eks. i relation til oplevelsesturismen	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning,	Kulturarv Biodiversitet Transport, adgang og	Omfanget af øget turisme og deraf følgende nedslidning af naturområder - herunder særligt Natura 2000 områder -	Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv	+	Landskab Rapporter om øget nedslidning af hidtil

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
me, med henblik på at forbedre afsætningsmulighederne for en bred kreds af SMV'er	analyser og udviklingsaktiviteter)	mobilitet Arealanvendelse	landskab og kulturarv.. Omfanget af profileringen fører til øget værn om den danske kulturarv Omfanget af en evt. opnåelse af bedre afsætningsmuligheder fører til øget efterspørgsel efter og produktion af fisk og andre fødevarer og hvorvidt denne mer-produktion imødekommes på bæredygtig vis. Omfanget af bedre afsætningsmuligheder fører til opførelse af ny infrastruktur og øget behov for transport.	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet	0 (-) (-)	utilgængelig natur/landskab Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Dannelse og videreudvikling af især SMV'ers klynger og partnerskaber inden for vedvarende energi, vand, industriel bioteknologi, mega-vindmøller, biobrændstof, brint/brændselsceller, bølge- og solenergi og andre miljømæssige styrkeområder	(Investeringsstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Vand Jord Luft Klimatiske forhold Energi og ressourcer Arealanvendelse Landskab Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet - flora og fauna	Omfanget og karakteren af miljømæssige styrkeområder, der fremelskes. Omfanget af opførelse af vindmøller og andre anlæg Omfanget af areal anvendt til SMV'ers klyngedannelse og deraf afledt opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur Landskabelig indvirkning af byggeri/infrastruktur/faciliteter Omfanget af et øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik. Omfanget af etablering af anlæg og evt. infrastruktur og karakteren af en evt. påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna.	Ændringer i luftkvalitet ændringer i udledning af CO2 Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer Omfanget af ændringer i energiforbruget sammensætningen af det samlede energiforbrug Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Antal trafik km før/efter på referencevejnet Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder	+ + + - + - (-) 0 -	Klima Mængden af "sparet" CO2 hvis udledt fra traditionel forbrænding Mængden af energi udvundet fra fornyelige ressourcer/"sparet" på ikke-fornyelige ressourcer Landskab Antallet af landzonetil-ladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2)
Forsknings- udviklings- og demonstrationsprojekter vedrørende miljø- og energieffektive teknologier og spredning af viden herom til gavn for SMV'er	(Investeringsstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Energi og ressourcer Klimatiske forhold	Omfanget og karakteren af miljø- og energieffektive teknologier som fremelskes. Karakteren af demonstrationsprojekterne.	Ændringer i udledning af CO2 Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer Omfanget af ændringer i sammensætningen af det samlede energiforbrug	+ + + +	Klima Mængden af "sparet" CO2 hvis udledt fra traditionel forbrænding Mængden af energi udvundet fra fornyelige ressourcer/"sparet" på ikke-fornyelige ressourcer
Rådgivning til især SMV'er der ønsker at højne deres miljøprofil ved at indføre højere miljøstandarder end påkrævet af lovgivningen	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Jord Vand Luft Klimatiske forhold Energi og ressourcer	Omfanget af indførelse af højere miljøstandarder (f.eks. mht. affald, støj og anden forurening), der vil have indvirkning på de primære og andre miljøfaktorer.	Ændringer i påvirkningen af vand- og jord/areal anvendelse ændringer i udledning af CO2 Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer Omfanget af ændringer i energiforbruget og sammensætningen af det samlede energiforbrug	+ + + + +	Klima Mængden af "sparet" CO2 hvis udledt fra traditionel forbrænding Mængden af energi udvundet fra fornyelige ressourcer/"sparet" på ikke-fornyelige ressourcer Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						(m3) Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2)
Videreudvikling af offentlige/private netværkssamarbejder på miljøområdet	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Understøttelse af offentlig/privat samarbejde med henblik på innovation på handicapområdet	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Styrkelse af danske virksomheders, videninstitutioners, kommuners og regioners deltagelse EU's 7. forskningsrammeprogram, herunder deltagelse i ERAnet og teknologiplatforme	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
	ter)					
Fremme af teknologier, der kan mindske næringsstofafgivelsen fra gylle, mindske lugtgener og ammoniakfordampning og bidrage til effektiv udnyttelse af husdyrgødningens potentiale som gødningsmiddel og energikilder – herunder gennem gylleseparation og bio-forgasning og forbedre metoderne til udbringning af gylle	(Investeringsstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Luft Jord Energi og ressourcer Biodiversitet - flora og fauna Arealanvendelse	Omfanget af anvendelse af gylle til energifrembringelse Omfanget af besparelser på andre energiformer.	Ændringer i påvirkningen af jordkvalitet ændringer i landbrugets anvendelse af gødskning af arealer Ændringer i luftkvalitet Ændringer i antallet af lugtgener fra gyllespredning Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer Omfanget af ændringer i energiforbruget og sammensætningen af det samlede energiforbrug	+ + + + +	Klima Mængden af "sparet" CO2 hvis udledt fra traditionel forbrænding Mængden af energi udvundet fra fornyelige ressourcer/"sparet" på ikke-fornyelige ressourcer Luft Antallet af klager over lugt fra gylleudbringning Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Jord ? Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer eller specifikke spørgsmål, der skal guide miljøvurderingen	Evaluerings-kriterier	Sandsynlig Indvirkning	Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Fremme af initiativer vedrørende den praktiske anvendelse af miljøeffektive projekter i husdyrproduktionen gennem demonstrationsprojekter	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Luft Jord Energi og ressourcer Biodiversitet - flora og fauna Arealanvendelse	Graden hvormed eksisterende praksis i intensive husdyrbrug ændres væk fra spredning af gylle på harmoniarealer Omfanget af anvendelse af gylle til energifrembringelse Omfanget af besparelser på andre energiformer.	Ændringer i påvirkningen af jordkvalitet ændringer i landbrugets anvendelse af gødskning af arealer Ændringer i luftkvalitet Ændringer i antallet af luftgener fra gyllespredning Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiressourcer Omfanget af ændringer i energiforbruget og sammensætningen af det samlede energiforbrug	+ + + + + +	Klima Mængden af "sparet" CO2 hvis udledt fra traditionel forbrænding Mængden af energi udvundet fra fornyelige ressourcer/"sparet" på ikke-fornyelige ressourcer Luft Antallet af klager over lugt fra gylleudbringning Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne

Indsatsområde 2: Etablering og udvikling af nye virksomheder

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Vækstkilde 2.1 Udbud af offentlig og privat rådgivning						
Eksempler på projekter:						
Rådgivning, erfaringsudveksling og etablering af administrative fællesskaber i forbindelse med startfaciliteter for SMV'er	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Udvikling af nye modeller for rådgivning om etablering af nye virksomheder eller overtagelse af eksisterende virksomheder (generationsskifte) og implementering af disse modeller i form af konkrete værktøjer. Modellerne kan f.eks. fokusere på nye former for offentligt-privat samspil eller på generationsskifte, hvor borgere af anden etnisk herkomst end dansk overtager en eksisterende virksomhed	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Rådgivning til lidt ældre virksomheder ("10-års-	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hver-	Ikke relevant for miljø-	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for	Ikke relevant for miljøvurde-	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
eftersyn")	ken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	vurdering		miljøvurdering	ring	
Dannelse af iværksætternetværk for især SMV'er, eventuelt med en mentor tilknyttet	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Udvikling af specialiserede regionale netværk af iværksættervejledere	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Etablering af virksomhedskuvøser for SMV-iværksættere med henblik på at styrke SMV'ers forsknings- og udviklingskapacitet	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Arealanvendelse Jord Luft Vand Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet flora /fauna	Omfanget af indvirkninger - f.eks. affald, støj og anden forurening, - på primært de hårde miljøfaktorer	Omfang af beslaglæggelse Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre Antal trafik km	- 0 0	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
				før/efter på referencevejnet	-	(m3) Mængden af affald genereret Jord Ingen Landskab Antallet af landzonetilladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Etablering af startfaciliteter som fremmer især videnintensive SMV'ers kapacitet inden for forskning og udvikling	I(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter, samt infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Arealanvendelse Jord Luft Vand Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet flora/fauna	Omfanget af indvirkninger - f.eks. affald, støj og anden forurening,- på primært de hårde miljøfaktorer	Omfang af beslaglæggelse Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/infrastruktur Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre Antal trafik km før/efter på refe-	- 0 0 -	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
				rencevejnet		<p>Mængden af affald genereret</p> <p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetilladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>
Etablering af idéværksteder i tilknytning til viden- og uddannelsesinstitutioner	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	<p>Arealanvendelse</p> <p>Jord</p> <p>Luft</p> <p>Vand</p> <p>Transport, adgang og mobilitet</p> <p>Biodiversitet flora/fauna</p>	Omfanget af indvirkninger - f.eks. affald, støj og anden forurening, - på primært de hårde miljøfaktorer	<p>Omfang af beslaglæggelse</p> <p>Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/infrastruktur</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre</p> <p>Antal trafik km før/efter på referencevejnet</p>	<p>-</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>-</p>	<p>Arealanvendelse</p> <p>Arealer bebygget/inddraget (m2)</p> <p>Vand</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)</p> <p>Mængden af affald gene-</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						<p>reret</p> <p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetilladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>
Etablering af studiemiljøer inden for temaer med stort vækstpotentiale	I (Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	<p>Arealanvendelse</p> <p>Jord</p> <p>Luft</p> <p>Vand</p> <p>Transport, adgang og mobilitet</p> <p>Biodiversitet flora/fauna</p>	Omfanget af indvirkninger - f.eks. affald, støj og anden forurening,- på primært de hårde miljøfaktorer	<p>Omfang af beslaglæggelse</p> <p>Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/ infrastruktur</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre</p> <p>Antal trafik km før/efter på referencevejnet</p>	<p>-</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>-</p>	<p>Arealanvendelse</p> <p>Arealer bebygget/inddraget (m²)</p> <p>Vand</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m³)</p> <p>Mængden af affald genereret</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						<p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetilladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>
Vækstkilde 2.2 Finansiering til iværksætterne						
Eksempler på projekter:						
Udvikling og implementering af nye modeller for udlån til SMV-iværksættere og generationsskifter gennem engagement af lokale banker, realkreditinstitutter, potentielle private investorer m.fl.	Relevant for miljøvurdering, men der er hverken retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering (i princippet alle faktorer)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Udvikling og implementering af nye modeller for hjælp til SMV'er i økonomi-	Relevant for miljøvurdering, men der er hverken retning eller omfang	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
ske vanskeligheder (early warning systems)	på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	(i princippet alle faktorer)				
Udvikling og implementering af nye modeller der kombinerer nye SMV'ers adgang til kapital med rådgivning	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Udvikling og implementering af nye modeller for mikrolån til SMV'er kombineret med rådgivning	Relevant for miljøvurdering, men der er hverken retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering (i princippet alle faktorer)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Styrkelse af formidlingen til SMV-iværksættere om finansieringsmuligheder, f.eks. via hjemmeside, hvor offentlige og private finansieringsmuligheder samles.	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Vækstkilde 2.3 Iværksætterkulturen						

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Eksempler på projekter:						
Analyser af et lokalområdes erhvervsstruktur med henblik på lokalisering af åbninger for iværksættere, fremme af lokale virksomhedsklynger etc., herunder behov og muligheder for at kvalificere virksomheder (ledere og medarbejdere) og ledige borgere til den ønskede udvikling af lokalområdets erhvervsstruktur	(Investeringstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	<p>Arealanvendelse</p> <p>Landskab</p> <p>Transport, adgang og mobilitet</p> <p>Biodiversitet - flora og fauna</p> <p>Luft</p> <p>Jord</p>	<p>Omfanget af areal anvendt til SMV'ers klyngedannelse og deraf afledt opførelse af byggeri, faciliteter og infrastruktur</p> <p>Landskabelig indvirkning af byggeri/infrastruktur/faciliteter</p> <p>Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik</p> <p>Omfanget af, den fysiske koncentrationen af mange SMVer på ét sted og et evt. affødt behov for udbygget infrastruktur og faciliteter, påvirker biodiversiteten, luft, jord</p> <p>Omfanget af beskæftigelsesvirkning</p>	<p>Omfang af beslaglæggelse</p> <p>Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/infrastruktur</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre</p> <p>Antal trafik km før/efter på referencevejnet</p> <p>Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt</p> <p>Forstyrrelse af arter og levesteder</p>	- - - - - - -	<p>Arealanvendelse</p> <p>Arealer bebygget/inddraget (m2)</p> <p>Vand</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)</p> <p>Mængden af affald genereret</p> <p>Jord</p> <p>Ingen</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetilladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Analyse af specifikke segmenter af erhvervsstrukturer som led i udvikling og implementering af regionale eller lokale erhvervsplaner, herunder fremme af etnisk iværksætteri inden for nye brancher samt generationsskifte	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Analysen af de store byers kreative potentiale for iværksætteri	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Kampagner, der profilerer iværksætteri som kilde til øget vækst, herunder f.eks. iværksætterpriser	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Eksempler på projekter der tilgodeser de tværgående hensyn						
Rådgivningsforløb for turistbranchen med henblik på indsatsen i yderområder	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning.	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)					
Rådgivning målrettet etniske grupper, herunder rådgivning om stabilisering af nye virksomheder	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Kampagner rettet mod etniske iværksættere	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Analyser af yderområdernes og udsatte byområdernes iværksætterpotentiale og barrierer for iværksætteri.	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Understøttelse af SMV-iværksættere inden for energi- og miljøteknologi, f.eks. via nye rådgivnings-tilbud	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Energi og ressourcer Arealanvendelse	Omfanget af aktiviteten fører til øget antal /større aktivitet blandt iværksættere inden for energi- og miljøteknologi Omfanget af stigning i anvendelsen af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer	Ændringer i luftkvalitet Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer Omfanget af æn-	+ +	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet bygge-

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
			.	dringer i energiforbruget sammensætningen af det samlede energiforbrug	+ +	ri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m ³) Affald Mængden af affald genereret Landskab Antallet af landzonetilladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Større vægt på rådgivning om miljøforhold i iværksættelsesrådgivningen	Relevant for miljøvurdering, men der er hverken retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og	Ikke relevant for miljøvurdering (I princippet alle)	Omfanget af ændring i iværksættelsesadfærd mht. miljø	Jord Luft Vand Affald Støj	+	Rapporter om særlige miljømæssige tiltag der iværksættes/sælges af iværksætterne

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
	udviklingsaktiviteter)					
Understøttelse af SMV-iværksættere inden for energi- og miljøteknologi, f.eks. via nye rådgivnings-tilbud	<p>Relevant for miljøvurdering, men der er hverken retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning.</p> <p>(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)</p>	<p>Ikke relevant for miljøvurdering</p> <p>(I princippet alle)</p>	Omfanget af ændring i iværksætteres adfærd mht. miljø	Ikke relevant for miljøvurdering	+	<p>Arealanvendelse</p> <p>Arealer bebygget/inddraget (m2)</p> <p>Vand</p> <p>Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri</p> <p>Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3)</p> <p>Affald</p> <p>Mængden af affald genereret</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetilladelser til etablering af infrastruktur/bygninger</p> <p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p>

Indsatsområde 3: Anvendelse af ny teknologi

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
Vækstkilde 3.1 Infrastruktur						
Eksempler på projekter:						
Etablering af IKT-infrastruktur til gavn for SMV'er i områder, hvor der mangler kommercielle incitamenter	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Biodiversitet, flora og fauna Arealanvendelse	Omfanget og lokalisering af arealanvendelse til etablering af IKT infrastruktur / services og deraf afledt indvirkning på biodiversitet, flora og fauna - særligt i anlægsfasen	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Omfang af beslaglæggelse	- -	Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Opbygning af teknologisk service, der sætter regionerne i stand til at understøtte lokale virksomheder, herunder især teknologisk service, der tilrettelægges, så den kan indgå i partnerskaber med deltagere fra andre lande	(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Biodiversitet, flora og fauna Arealanvendelse	Omfanget og lokalisering af arealanvendelse til etablering af IKT infrastruktur / services og deraf afledt indvirkning på biodiversitet, flora og fauna - særligt i anlægsfasen	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Omfang af beslaglæggelse	- -	Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Styrkelse af videndeling og bruger-drevne udviklingsmiljøer, f.eks. teknologi-	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller om-	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
centre der servicere SMV'er	fang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)					
Etablering af offentlige mødesteder med internetadgang til gavn for SMV'er	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Biodiversitet, flora og fauna Arealanvendelse Landskab Jord Luft Vand Transport, adgang og mobilitet	Omfanget og lokalisering af arealanvendelse til opførelse af offentlige mødesteder med internetadgang og deraf afledt indvirkning på biodiversitet, flora og fauna, landskab, og de hårde miljøfaktorer. Omfanget af et øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik.	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Omfang af beslaglæggelse ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/infrastruktur Ændringer i vand- og jord- og luftkvalitetsparametre Antal trafik km før/efter på referen-cevejnet	0 - 0 0 -	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3) Affald Mængden af affald genereret Landskab Antallet af landzonetil-ladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						<p>i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p> <p>Transport m.m.</p> <p>Længden af vejarealer etableret (km)</p> <p>Antallet af besøgende (i egen bil)</p> <p>Mængden af CO₂ udledt fra biler</p>
Vækstkilde 3.2 Digitalisering						
Eksempler på projekter:						
Generel forbedring af især IT-svage SMV'ers adgang og brug af IKT gennem adgang til netværk og rådgivning	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Biodiversitet, flora og fauna Arealanvendelse	Omfanget og lokalisering af arealanvendelse til etablering af IKT infrastruktur m.v. og deraf afledt indvirkning på biodiversitet, flora og fauna (særligt i anlægsfasen)	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Omfang af beslaglæggelse	- -	<p>Biodiversitet, m.m.</p> <p>Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt</p> <p>Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder</p> <p>Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne</p> <p>Landskab</p> <p>Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastrukt-</p>

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
						tur/bygninger
Udvikling af IKT-tjenesteydelser, herunder udarbejdelse af IKThandlingsplaner for meget små virksomheder og håndværksvirksomheder	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Udvikling af nye metoder, værktøjer m.v. af generel, økonomisk interesse, f.eks. i den offentlige sektors servicering af virksomheder	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Vækstkilde 3.3 Adgang til viden						
Eksempler på projekter:						
IT-samarbejdsprojekter mellem videninstitutioner og højteknologiske virksomheder, f.eks. gennem tilskud til projektrelaterede lønudgifter, køb af udstyr og omkostninger relateret til samarbejdet	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Arealanvendelse Landskab Jord Luft Vand Transport, adgang og mobilitet Biodiversitet, flora	Omfanget og lokalisering af areal anvendt til opførelse af evt. byggeri, faciliteter og infrastruktur. Omfanget af indvirkninger på vand- og jordkvalitet af nyopført eller -indrettet bebyggelse - både i anlægs- og driftsfasen Landskabelig indvirkning af evt. byggeri/infrastruktur/faciliteter Omfanget af øget behov for adgang	Omfang af beslaglæggelse Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/infrastruktur Ændringer i vand- og jord- og luftkvalitetsparametre Antal trafik km	- 0 0	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m ²) Vand Mængden af PE udledt fra nyt/nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
		og fauna	og mobilitet og deraf afledt trafik. Omfanget og karakteren af påvirkning af biodiversiteten, flora og fauna, herunder særligt Natura 2000 områder.	før/efter på referencervejnet Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder	(-) 0 0	(m3) Affald Mængden af affald genereret Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler
Udvikling af nye koncepter for teknologioverførsel, f.eks. gennem analyser og	(Investeringstype: rådgivning, analyser og ud-	Biodiversitet, flora og fauna	Omfanget af overførsel af renere teknologi og erfaringsudveksling mellem bl. a virksomheder og institutioner, der	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes ne-	0	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
erfaringsudveksling	viklingsaktiviteter)	Jord Luft Vand	påvirker de udvalgte miljøfaktorer.	gativt Forstyrrelse af arter og levesteder Ændringer i vand- og jord- og luftkvalitetsparametre	0 0	
Udvikling af forbedrede teknologiprognoser	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Styrkelse af især SMV'ers muligheder for at få certificeret og dokumenteret teknologierne	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	
Eksempler på projekter der tilgodeser de tværgående hensyn						
Forbedring af små og mellemstore turistvirksomheders adgang til og brug af IKT, især via rådgivning	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Biodiversitet, flora og fauna Arealanvendelse Landskab	Omfanget og lokalisering af arealanvendelse til etablering af IKT infrastruktur m.v. og deraf afledt indvirkning på biodiversitet, flora og fauna (særligt i anlægsfasen)	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter	-	Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
				og levesteder Omfang af beslaglæggelse Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/infrastruktur	- - -	i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler
Adgang til bredbånd og anden avanceret IKT-infrastruktur for SMV'er i yderområder, hvor der mangler kommercielle incitamenter til anlæggelsen heraf	(Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter samt evt. infrastruktur, herunder udstyr og materialer)	Biodiversitet, flora og fauna Arealanvendelse Landskab	Omfanget og lokalisering af arealanvendelse til etablering af IKT infrastruktur m.v. og deraf afledt indvirkning på biodiversitet, flora og fauna (særligt i anlægsfasen)	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder Omfang af beslaglæggelse Ændring af landskabsbillede som følge af nybyggeri/infrastruktur	- - - -	Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne
Nyskabende offentlig service, f.eks. nye fjernunder-	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hver-	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvur-	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtten
visningsformer	ken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)				dering	
Øget anvendelse af ny teknologi i turismebranchen, f.eks. GPS-/Galileosystemer til guiding	(Investeringsstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Biodiversitet, flora og fauna Kulturarv Landskab Transport, adgang og mobilitet	Omfanget af nedslidning af naturområder - herunder særligt Natura 2000 områder - landskab og kulturarv, som følge af et evt. øget besøgstryk som følge af øget tilgængelighed til områder, der ellers ikke ville have været tilgængelige. Omfanget af øget behov for adgang og mobilitet og deraf afledt trafik.	Antallet af (beskyttede) arter og naturtyper der påvirkes negativt Forstyrrelse af arter og levesteder Omfanget af øget behov for vedligeholdelse af kulturarv Antallet af skilte Data om nedslidte lokaliteter Antal trafik km før/efter på referencervejnettet	- - - - (-)	Biodiversitet, m.m. Mængden af beskyttede arealer beslaglagt / påvirket negativt Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder Antallet af forstyrrelser udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne Antal ture i ikke tilgængelig natur baseret på GPS Transport m.m. Længden af vejarealer etableret (km) Antallet af besøgende (i egen bil) Mængden af CO2 udledt fra biler
Forsknings-, udviklings, og demonstrationsprojekter til gavn for SMV'er i yderområder, f.eks. vedrørende	(Investeringsstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udvik-					

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
avanceret overvågningsudstyr til dyretransporter, avanceret proces teknologi til brug i fremstillingsindustrien og IT-udstyr til foderoptimering og sygdomsovervågning i husdyrbesætninger	lingsaktiviteter)					
Forsknings-, udviklings- og demonstrationsprojekter vedrørende miljøeffektive teknologier til gavn for SMV'er	(Investeringsstype: infrastruktur, herunder udstyr og materialer og rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Arealanvendelse Energi og ressourcer Vand Luft Jord	Anvendelse af arealer til projekter Anvendelse af energi og ressourcer til projekterne	Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer ændringer i udledning af CO2 Omfanget af ændringer i energiforbruget sammensætningen af det samlede energiforbrug Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre Ændringer i luftkvalitet	+ + + + +	Arealanvendelse Arealer bebygget/inddraget (m2) Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3) Affald Mængden af affald genereret Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger
Analysér af miljøaspekter ved IKT-anvendelse	Ikke relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpå-	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	Ikke relevant for miljøvurdering	

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
	virkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)					
Rådgivning til SMV'er inden for områder med miljøpotentiale, f.eks. alternative energikilder og miljøteknologi	I Relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Energi og ressourcer (I princippet alle)	Omfanget af rådgivningen fører til ændret adfærd blandt SMVerne mht. anvendelse af alternative energikilder og miljøteknologi. Afhænger af teknologiernes anvendelsesområde	Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer ændringer i udledning af CO2 Omfanget af ændringer i energiforbruget sammensætningen af det samlede energiforbrug Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre Ændringer i luftkvalitet	+ + + + +	Vand Mængden af PE udledt fra nyt/ nyindrettet byggeri Forbrug af vand i nyt/nyindrettet byggeri (m3) Affald Mængden af affald genereret Landskab Antallet af landzonetiladelser til etablering af infrastruktur/bygninger
Rådgivning til SMV'er om indførelse af mere miljøeffektive teknologier, f.eks. gennem rådgiversamarbejder og GTS-institutter	Relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning. (Investeringsstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)	Ikke relevant for miljøvurdering (I princippet alle)	Omfanget af rådgivningen fører til ændret adfærd blandt SMVerne mht. anvendelse af mere miljøeffektive teknologier. Afhænger af teknologiernes anvendelsesområde	Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer ændringer i udledning af CO2	+ +	rapporter om ændringer af adfærd som følge af projekter

	Type og karakteristika	Miljøfaktorer og målsætninger, der skal tages i betragtning i miljøvurderingen	Miljøindikatorer og specifikke spørgsmål til at guide miljøvurderingen			Foreslået indikator til monitorering af indvirkninger på miljøfaktorer som følge af støtte
				<p>Omfanget af ændringer i energiforbruget</p> <p>sammensætningen af det samlede energiforbrug</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre</p> <p>Ændringer i luftkvalitet</p>	<p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p>	
Offentligt/privat samarbejde om system til dokumentation af miljøgevinsterne ved miljøteknologierne og deres driftsforhold med henblik på forbedret og gennemskueligt besluthningsgrundlag for investeringer i miljøteknologi	<p>Relevant for miljøvurdering, da der hverken er retning eller omfang på en evt. miljøpåvirkning.</p> <p>(Investeringstype: rådgivning, analyser og udviklingsaktiviteter)</p>	Ikke relevant for miljøvurdering (I princippet alle)	<p>Omfanget af rådgivningen fører til ændret adfærd blandt SMVerne mht. anvendelse af mere miljøeffektive teknologier.</p> <p>Afhænger af teknologiernes anvendelsesområde</p>	<p>Omfang af anvendelse af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer</p> <p>ændringer i udledning af CO₂</p> <p>Omfanget af ændringer i energiforbruget</p> <p>sammensætningen af det samlede energiforbrug</p> <p>Ændringer i vand- og jordkvalitetsparametre</p> <p>Ændringer i luftkvalitet</p>	<p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p>	<p>rapporter om virkningen af OPS til gavn for miljøet</p>

Bilag III Overvågningsindikatorer

Det generelle billede af miljøpåvirkningen fra programmet er at den kan medføre væsentlige virkninger på miljøet. Miljøfaktorerne som er vurderet til at blive væsentligt påvirket er:

- biologisk mangfoldighed, fauna og flora
- jordbund
- vand
- luft
- klimatiske faktorer
- ressourcer og energi
- materielle goder
- landskab, samt
- kulturarv, herunder kirker og deres omgivelser, arkitektonisk og arkæologisk kulturarv

Nedenfor er foreslået konkrete overvågningsindikatorer knyttet til nogle få af de ovenfor opregnede miljøfaktorer.

Generelt har det været vanskeligt at finde egnede indikatorer, der på den ene side kunne sige noget sikkert om indvirkningerne på miljøet af programmet, alene ud fra den betragtning at programstøttede aktiviteter ikke er de eneste miljøpåvirkninger. Dernæst har det været vanskeligt at finde indikatorer som med sikkerhed kunne dokumenterer en sammenhæng mellem aktivitet og mulig miljøindvirkning.

I alt er der foreslået anvendt fire konkrete indikatorer, som med sikkerhed kan henføres til programstøttede aktiviteter og som samtidig kan give et nogenlunde sikkert billede af en evt. miljøindvirkning.

Der vil i forbindelse med opstilling af det endelige overvågningsprogram blive taget hensyn til EU Kommissionens arbejdsrapport vedr. evaluering og overvågning af de af EU finansierede operationelle programmer.

Biologisk mangfoldighed, flora og fauna

Der lægges i programmet op til gennemførelse af en række aktiviteter, der har til formål at understøtte turismeerhvervet, etablering og udvikling af nye virksomheder, samt i et vist omfang etablering af nødvendige faciliteter herunder infrastruktur for at understøtte disse formål. Særlig bemærkes at en øget anvendelse af navigationsudstyr i turismesammenhæng, kan føre til et besøgstryk på hidtil utilgængelig natur. Afhængig af omfanget, karakteren og beliggenheden af disse aktiviteter kan det ikke udelukkes at disse vil kunne få en væsentlig indvirkning på beskyttelsesværdier, der relaterer sig til biologiske mangfoldighed, flora og fauna.

Det er forudsat - i overensstemmelse med danske miljømålsætninger - at der ikke godkendes projektaktiviteter, der ikke kan have en negativ indvirkning på beskyttede områder. Investering i projekter, der involverer beslaglæggelse af

arealer i beskyttede områder, såsom konstruktion af byggeri og infrastruktur, er derfor ikke sandsynlige.

Aktiviteter	Kvalitativ indvirkning	Foreslået overvågningsindikator	Kilde
Aktiviteter i og udenfor beskyttede områder der virker ind i områderne	Antallet af forstyrrelser i beskyttede områder	antallet af ture ind i beskyttede områder	Projektansøger, der arrangerer turene

Jord- og arealanvendelse

Arealer som en begrænset ressource i et land af Danmarks størrelse vil blive påvirket helt generelt af programmet, da det i et vist omfang lægger op til at arealer skal inddrages i bygge- og anlægsdele af projekter, der støttes af programmet. For så vidt angår udnyttelse af gylle fra husdyrbrug til energifrembringelse gennem ibrugtagning af biogasanlæg, gælder for arealanvendelsen at biogasanlæg i sig selv vil lægge beslag på arealressourcer, mens den efterfølgende spredning af den afgassede gylle næppe gør arealbehovet hertil mindre.

Aktiviteter	Kvalitativ indvirkning	Foreslået overvågningsindikator	Kilde
Udspredding af gylle fra biogasanlæg, der har opnået støtte fra programmet	påvirkning af arealer gennem udspredding af gylle	omfanget af arealer der udspreddes gylle på i forbindelse med biogasanlæg, der har opnået programstøtte	data fra landmænd der leverer gylle til støttede biogasanlæg

Vandmiljøet

Vandressourcer vil, som en afledt effekt af det ovenfor anførte om jord/arealanvendelse, ligeledes blive påvirket, idet opførelse /nyindretning af bygninger medfører krav om spildevandshåndtering og/eller nedsivning af spildevand i områder, hvor der ikke forefindes udbredt kloakering alt andet lige vil have en indvirkning på tilstanden i vandmiljøet.

Det har ikke været muligt at finde indikatorer, der med tilstrækkelig høj sikkerhed kan identificere miljøindvirkninger fra programstøttede initiativer.

Klimatiske faktorer og luft

Programmet lægger op til en øget fokusering på anvendelse af alternative energiformer, herunder bl.a. mindre forurenende energifrembringelsesmetoder hvilket kan få væsentlig indvirkning på muligheden for at Danmark kan leve op til de nationale og europæiske udledningsbegrænsningsmålsætninger af CO².

De foreslåede indikatorer skal give et billede af

1. i hvilket omfang programmets aktiviteter har ført til en begrænsning af udledning af drivhusgasser
2. i hvilket omfang aktiviteter p.g.a. programmets støtte har resulteret i energiproduktion er baseret på fornyelige ressourcer

Aktiviteter	Kvalitativ indvirkning	Foreslået overvågningsindikator	Kilde
<p>Aktiviteter, der sigter på øget anvendelse af alternative energiformer</p> <p>Aktiviteter, der sigter på at udvinde biogas fra gylle fra husdyrbrug</p>	<p>Indvirkninger på klimaet</p>	<p>Mængden af "sparet" CO₂ hvis udledt fra traditionel forbrænding</p> <p>Mængden af energi udvundet fra fornyelige ressourcer/"sparet" på ikke-fornyelige ressourcer</p>	<p>Projektansøgers rapporter om særlige miljømæssige tiltag der iværksættes/sælges af iværksætterne</p> <p>Data fra Miljø og energimyndighederne sammensætningen af Danmarks brændselsforbrug til energifrembringelse</p>